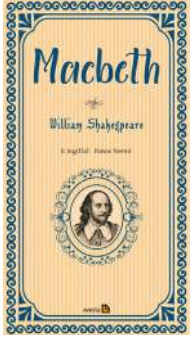
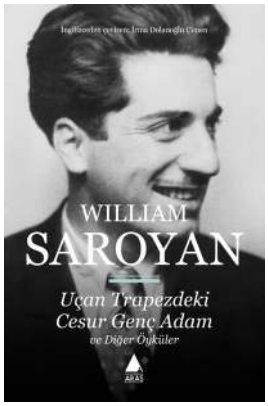
gazete duvar
kitaP.

Macbath
Avesta
Yayınları'ndan...

SAYI: 159
YIL: 4

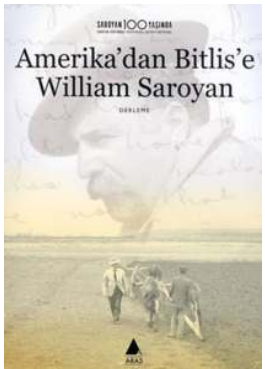
William Saroyan
ve
insanı yazmak
S: 16

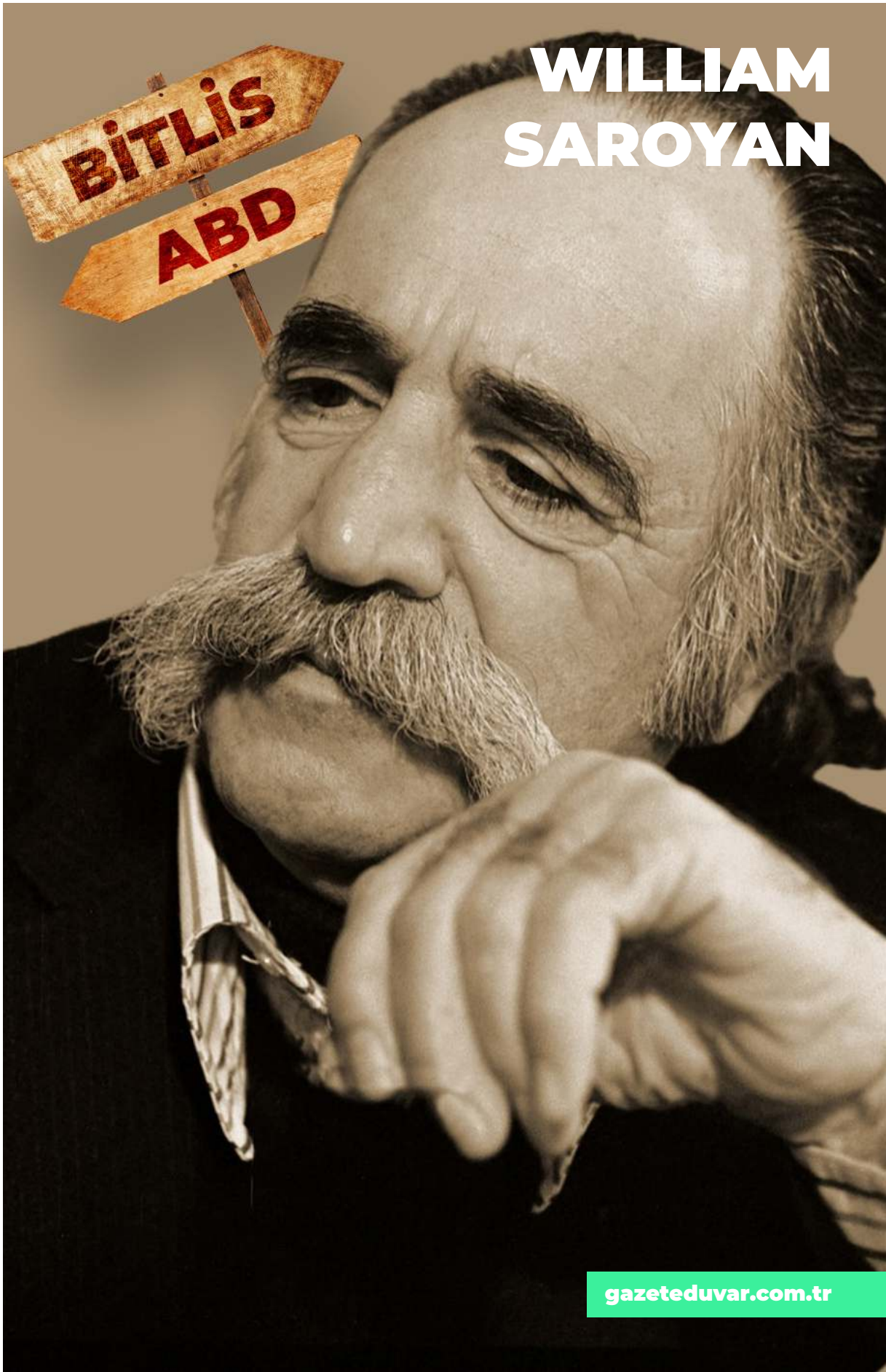

William Saroyan'ın
ilk romanı:
İnsanlık Komedisi
S: 25

Dostluklar... William
Saroyan ve Ara Güler:
Küçük şeylerin peşinde...
S: 34

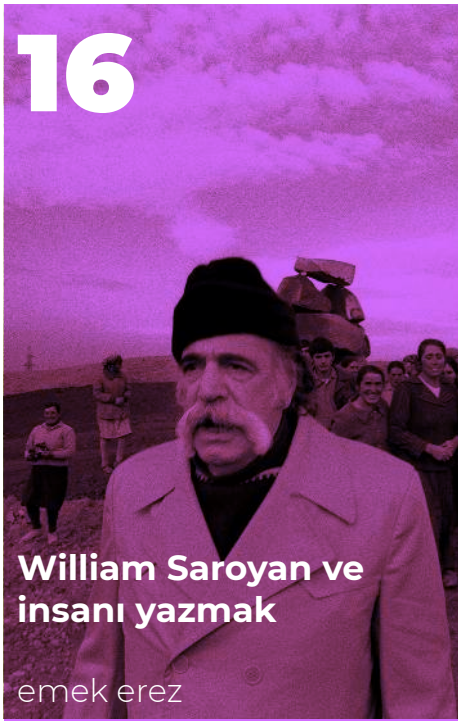

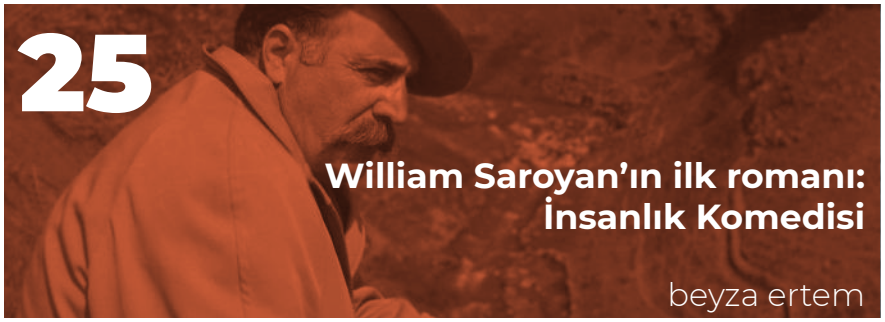
WILLIAM SAROYAN

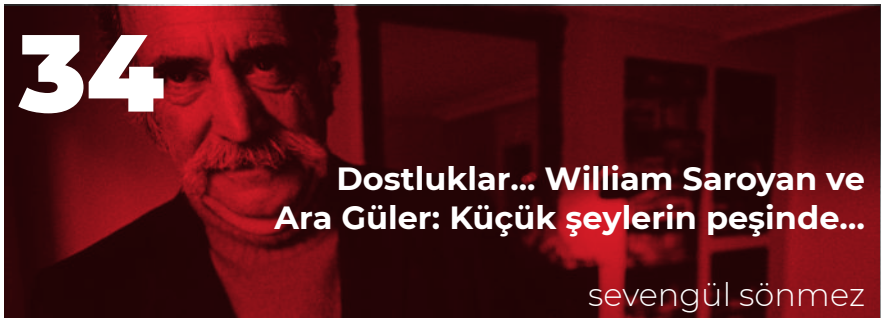
4
Önemli olan tek şey yazmasıydı ve yazdı: William Saroyan
sibel oral

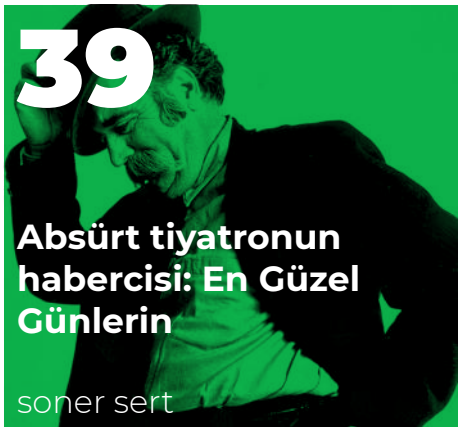
16
William Saroyan ve insanı yazmak
emek erez

25
William Saroyan'ın ilk romanı: İnsanlık Komedisi
beyza ertem

34
Dostluklar... William Saroyan ve Ara Güler: Küçük şeylerin peşinde...
sevengül sönmez

39
Absürt tiyatronun habercisi: En Güzel Günlerin
soner sert

43
Yüreği dağlarda bir Amerikalı: William Saroyan
nayiri büyüksimkeşyan

Yayın Sahibi
AND Gazetecilik ve Yayıncılık, San. ve Tic. A.Ş. adına
Vedat Zencir

Genel Yayın Yönetmeni
Ali Duran Topuz

İcra Kurulu Başkanı ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Ömer Araz

Yazı İşleri Müdürü
Anıl Mert Özsoy

Grafik Tasarım
Özgür Akkaya

Katkıda Bulunanlar
Sibel Oral, Emek Erez, Beyza Ertem, Ezgi Sivrikaya, Sevengül Sönmez, Soner Sert, Nayiri Büyüksimkeşyan

Yönetim Yeri:
Maslak Mahallesi Ahi Evran Cad. Nazmi Akbacı İş Merkezi 233-234 Sarıyer/İstanbul
Santral (212) 3463601, Faks (212) 3463635
e-mail: info@gazeteduvar.com.tr

Duvar Kitap'ta yayımlanan yazı, haber ve fotoğrafların her türlü telif hakkı AND Gazetecilik ve Yayıncılık Sanayi ve Ticaret A.Ş.'ye aittir. İzin alınmadan, kaynak gösterilmeden ve link verilmeden iktibas edilemez.

gazete duvar
kitaP.

Sayı: 159
Nisan 2021

Merhaba,

Ermeni halkının türküleri, şarkıları, hikâyeleri ve acıları vardır. William Saroyan, bir halkın acısını, yersiz yurtsuzluğunu kaleme alan ve kendine has üslubuyla bugüne aktaran çok kıymetli bir yazar olarak tarihe geçmiştir. Saroyan insanı anlamak için her yolu deneyen, onun derinliklerine nüfuz etmeye çalışan, kendine özgü kaygılarını, varoluşunun getirdiği sıkıntıyı anlatmaya yaklaşabilen bir kaleme sahiptir.

Yeni sayımızda Saroyan'ı odağımıza aldık. Sibel Oral, Saroyan külliyatını okurla buluşturan Aziz Gökdemir'le konuştu.

Emek Erez, Saroyan'ın edebiyatındaki 'insan' kavramını ele aldı.

'İnsanlık Komedisi' savaşın yarattığı yıkımdan filizlenen bir roman. Fakat bu, onun savaş meydanlarını anlattığı yahut bir propaganda aracı olduğunu anlamına gelmiyor. Beyza Ertem yazdı.

Ara Güler ve William Saroyan "İnsanların birbirlerine ne kadar yakın olduklarını, en büyük mutlulukların küçücük şeylere bağlı olduğunu, dünyanın neresinde olurlarsa olsunlar insanların bu küçücük şeylerin birikintisiyle yaşadıklarını, bunlarla mutlu olduklarını" bilerek bu küçük şeylerin peşinde koşmaktan vazgeçmezler ve koşarken ancak filmlerde olabilecek türden, tuhaf bir biçimde buluşurlar... Sevengül Sönmez, dostluklar serisine devam ediyor.

Saroyan'ın, Aras Yayıncılık tarafından yayımlanan 'En Güzel Günlerin' adlı oyunu Beckett'in 'Godot'yu Beklerken'i, Ionesco'nun 'Kel Şarkıcı'sı yokken, absürt tiyatronun habercisi olan bir çalışma... Soner Sert yazdı.

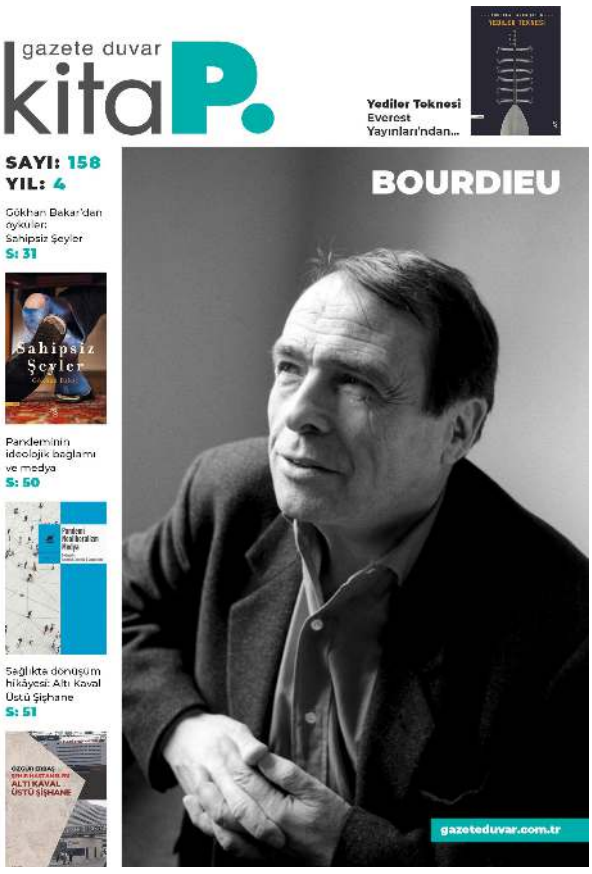
Saroyan'ın kaleme aldığı 'Aram Derler Adıma'da dokuz yaşındaki Aram Karaoğlanyan'ın gözünden renkli bir dünyayı, 'deli' diye adlandırdığı aile fertlerini, kendiyle kavgalarını ve olan biteni bir çocuk olarak algılama çabasını okuyoruz. Nayiri Büyüksimkeşyan inceledi.

Marifet iltifata tabidir.

İyi okumalar...

Anıl Mert Özsoy

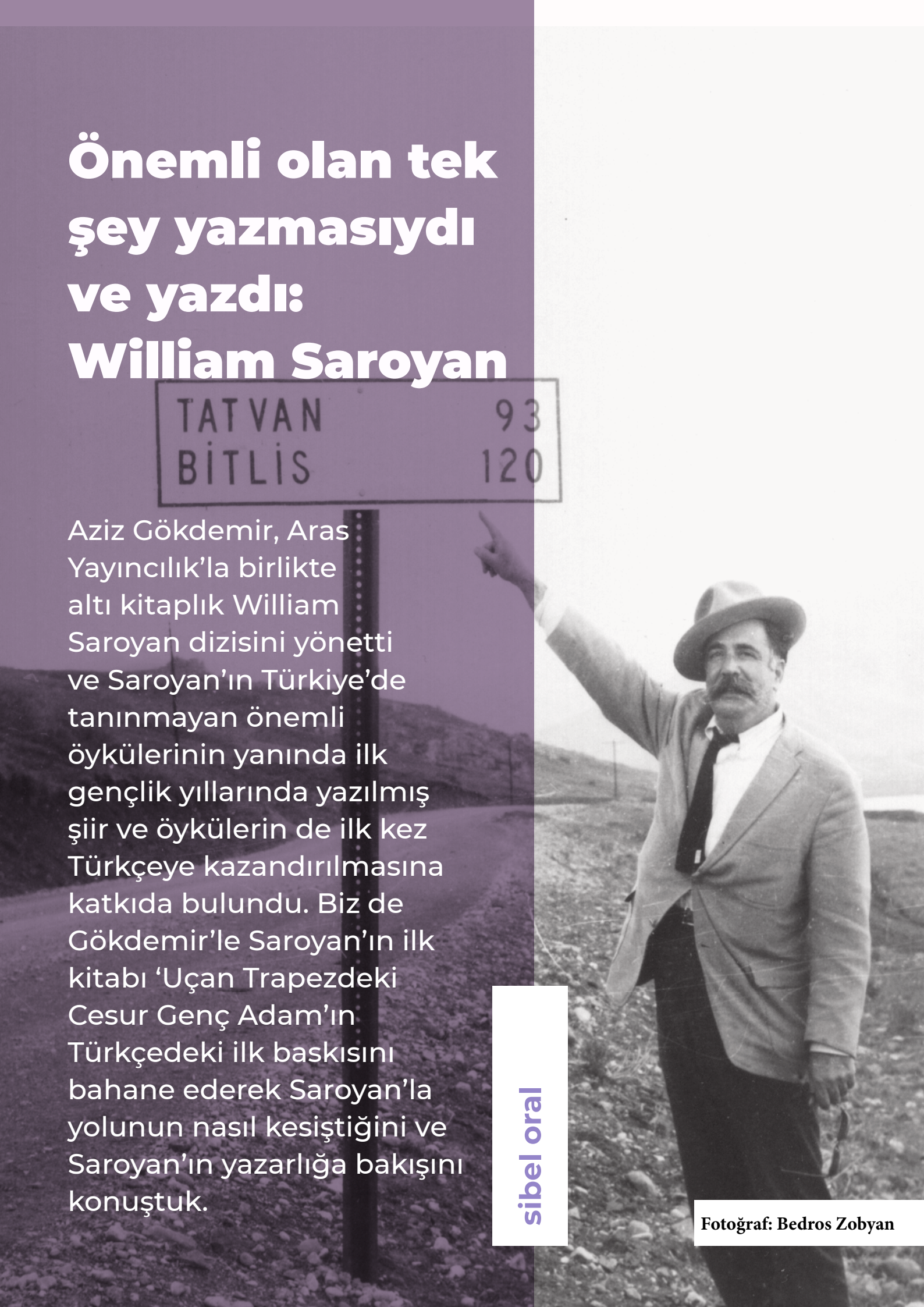
Önceki sayıda;
BOURDIEU...
Tahakküm alanı olarak üniversite:
Homo Academicus

Önemli olan tek şey yazmasıydı ve yazdı: William Saroyan

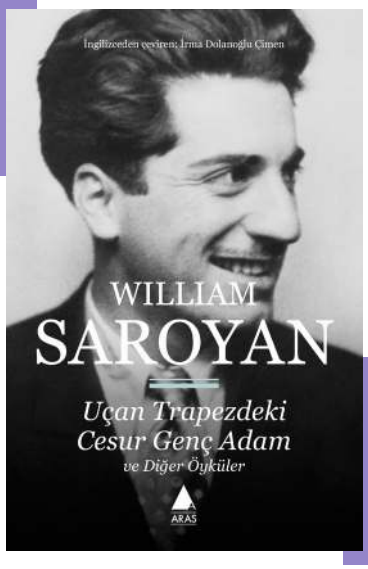
Aziz Gökdemir, Aras Yayıncılık'la birlikte altı kitaplık William Saroyan dizisini yönetti ve Saroyan'ın Türkiye'de tanınmayan önemli öykülerinin yanında ilk gençlik yıllarında yazılmış şiir ve öykülerin de ilk kez Türkçeye kazandırılmasına katkıda bulundu. Biz de Gökdemir'le Saroyan'ın ilk kitabı 'Uçan Trapezdeki Cesur Genç Adam'ın Türkçedeki ilk baskısını bahane ederek Saroyan'la yolunun nasıl kesiştiğini ve Saroyan'ın yazarlığa bakışını konuştuk.

sibel oral

Fotoğraf: Bedros Zobyan

Aziz Gökdemir'le William Saroyan'ın ilk kitabı 'Uçan Trapezdeki Cesur Genç Adam'ın Türkçedeki ilk baskısını, Saroyan'la yolunun nasıl kesiştiğini ve Saroyan'ın yazarlığa bakışını konuştuk.

Uçan Trapezdeki Cesur Genç Adam ve Diğer Öyküler, William Saroyan, Çevirmen: İrma Dolanoğlu Çimen, 384 syf., Aras Yayıncılık, 2021.

"Kendimi seçme şansım yoktu. Dünyaya geliverdim" diye yazmış William Saroyan. "Bir yazar olaraksa, seçeneklerim sınırsızdı, ama yine de bir seçimde bulundum. İhtimal, kanıt, hatta gerçeklik dahil hiçbir şeyin gözümü korkutmasına izin vermemeyi seçtim" diye de devam ediyor.

Hırslı değil, egosu yok, edebiyatın peşinde ama edebiyat üzerinden şöhret peşinde değil. Peki ne zaman yazar olmuş Saroyan? İlk kitabı yayınlandığı zaman mı, Pulitzer Ödülü'nü aldığı yoksa o ödülü reddettiği zaman mı? Hiçbiri değil. Çünkü aslolan "olmak" değil "inanmak"-tır belki de Saroyan'ın dünyasında. O zaman soruyu şöyle değiştirebiliriz: William Saroyan ne zaman yazar olduğuna inanmıştı? Ortaokul üçüncü sınıftayken; telgraf kuryeliği işinden kazandığı haftalığının büyük bir kısmını ikinci el Underwood daktilosu satın aldığı, yazdıkları uzun zaman boyunca editörlerce red aldığı zaman. Elinde değildi. Kendi deyişiyle "iyi yazdıysa da, budala gibi yazdıysa da elinde olmadığı" içindi.

Saroyan'ın bu elinde olmayan şeylerle olan bağı hiç kopmadı. Ne yaptığının farkındaydı: "Tek bir yazarın bu kadar çok yazması neye yarar? Her şeyden önce, yazar kim olursa olsun ne kadar yazarsa yazsın, ne kadar uzun yaşarsa yaşasın bu pek bir şeye yaramaz. En büyük yazarın en büyük yazını, yüz yaşına kadar yaşasa ve seksen sene sadakatle yazsa bile, çok bir şey etmez" diyordu 1964 yılında. 2021 yılında ben bu satırları yazmaya ve Saroyan'ı ondan alıntılarla anlatmaya çalışırken Saroyan'ın şu cümlesini defalarca tekrarlıyorum: "Bir yazarın düşünmesi gerekir mi gerekmez mi, ya da gerçekten düşünür mü düşünmez mi hiç önemli değildir aslında. Önemli olan tek şey yazmasıdır."

> Bir yazarın düşünmesi gerekir mi gerekmez mi, ya da gerçekten düşünür mü düşünmez mi hiç önemli değildir aslında. Önemli olan tek şey yazmasıdır.

Saroyan için önemli olan yazmaktı. Elbette yayın dünyasına girmeyi, edebiyat çevrelerince kabul görmeyi istiyordu ama az önce belirttiğim ve tekrar altını çizmek istediğim üzere bu isteğinin tepesinde bir hırs bulutu, dağ gibi bir ego yoktu. Yazmak istiyordu. Dergiler tarafından reddedilse de yazmak istiyordu. 1933 yılında Story dergisine bir öykü gönderdi: Uçan Trapezdeki Cesur Genç Adam. Bu öykü dergi tarafından kabul edildi. Saroyan derginin editörlerine Ocak ayı boyunca her gün yeni bir öykü yazıp göndereceğini söyledi ve yaptı. Şimdi Aras Yayıncılık etiketiyle geçen hafta yayımlanan 'Uçan Trapezdeki Cesur Genç Adam' Saroyan'ın ilk kitabı olarak artık İrma Dolanoğlu Çimen çevirisiyle Türkçede. Kitabın önsözü Saroyan tarafından kalem alınmış. Şöyle yazmış Saroyan:

"Birinci baskıya bu önsözü yazmaktaki amacım, bu kitabın ikinci bir baskı yapması halinde, birinci baskının önsözünde söylediklerimi açıklayarak ve bu zaman zarfında neler yaptığım vesaire konusunda iki çift söz ekleyerek ikinci baskıya da bir önsöz yazabilmek. Kitabın üçüncü bir baskı yapması halinde, niyetim üçüncü baskıya da birinci ve ikinci basıkların önsözlerinde yazdıklarımı kapsayan bir önsöz yazmak, ayrıca, bu kitabın her yeni baskısına bir önsöz yazmak, ta ki ölene kadar."

MANİFESTO GİBİ ÖNSÖZ

Saroyan bunu gerçekten yapmış. Kitabın sonunda 1964'teki 30'uncu yıl baskısı için kaleme aldığı bir önsöz daha var. Bu önsöz bir manifesto gibi. Hayat hikâyesinden ve yazdıklarından da öte Saroyan'a daha çok yaklaştırıyor sanki okurunu. Edebiyata dair hevesini, direnişini ve bazen de dalgasını görüyorsunuz. Yazmak, ya-

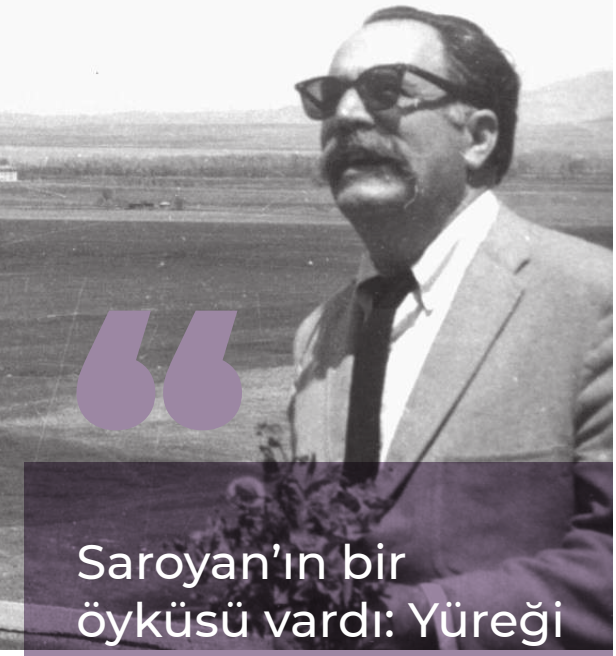
> Saroyan için önemli olan yazmaktı. Elbette yayın dünyasına girmeyi, edebiyat çevrelerince kabul görmeyi istiyordu ama bu isteğinin tepesinde bir hırs bulutu, dağ gibi bir ego yoktu.

zar olmak, yazar olamamak ve edebiyat üzerine bir metin bu. Aynı zamanda 'Uçan Trapezdeki Cesur Genç Adam'ın nasıl şekillendiğini ve Saroyan'ın birçok "insan halleri"ni de görüyorsunuz. İşte biz de bu gördüklerimizi ve göremediklerimizi zamanında Saroyan'la babasının kitaplığında yolu kesişmiş, daha sonra da hayatına ve eserlerine vakıf olmuş Aziz Gökdemir'in kapısını çaldık. Hatırlayanlar olacaktır, Aziz Gökdemir, en son 2019 yılında Can Yayınları tarafından yayımlanan 'Yangından Sonra' kitabının yazarı. Öncesinde de 'İç İçe Geçmiş İstanbul Öyküleri' (1998) ve 'Gökyüzü Defni' (2013) kitaplarını yayınlamıştı. Washington'da yaşıyor. Gökdemir, Aras Yayıncılık'la birlikte altı kitaplık William Saroyan dizisini yönetmiş ve Saroyan'ın Türkiye'de tanınmayan önemli öykülerinin yanında ilk gençlik yıllarında yazılmış şiir ve öykülerin de ilk kez Türkçeye kazandırılmasına katkıda bulunmuş. Biz de Aziz Gökdemir'le Saroyan'ın ilk kitabı 'Uçan Trapezdeki Cesur Genç Adam'ın Türkçedeki ilk baskısını bahane ederek Saroyan'la yolunun nasıl kesiştiğini ve Saroyan'ın yazarlığa bakışını konuştuk.

Saroyan'la ilkin babanızın kitaplığında karşılaştınız bildiğim kadarıyla…

Evet, daha doğrusu evimizin salonunun bütün bir duvarını kaplayan kütüphanede ikamet ediyordu Saroyan, ama ben bundan bihaberdim. Babam kendi kuşağının üniversite gençliğinin tiryakisi olduğu Varlık çevirilerini oraya koymuştu; herhalde ortaokuldaydım, onların içinden Panait Istrati ve William Saroyan'ı önerdiğini hatırlıyorum. "Bunları seversin, bu kitapların içten bir dili, sıcak bir anlatımı var," gibisinden bir şeyler söylemişti. Açıkçası, ne kadar okuduğumu hiç hatırlamıyorum o kitapları,

Fotoğraf: Bedros Zobyan

“Saroyan’ın bir öyküsü vardı: Yüreği Dağlarda Olan Adam. Onu görünce eski bir dostla karşılaşmış gibi olmuş ve severek okumuştum.”

ama o zamanlar tek kanallı televizyonda Heidi, apartmanın bahçesinde voleybol, masa tenisi ve yakartop, Cumaları da Gırgır dergisi vardı, yani demek istediğim, İnternet, Netflix, akıllı telefonlar yoktu, çocuklar olarak daha fazla okumaya vakit ayırabiliyorduk herhalde.

Orta 2. sınıfta karşımıza çıkan İngilizce kitabında da Saroyan’ın bir öyküsü vardı: Yüreği Dağlarda Olan Adam. Onu görünce eski bir dostla karşılaşmış gibi olmuş ve severek okumuştum.

Babanızın yakın bir arkadaşı Saroyan’ın Bitlis ziyaretinde ona mihmandarlık yapıyor. Biraz anlatır mısınız, size nasıl aktarıldı bu ziyaret?

Böyle bir ziyaretin gerçekleştiğini babam Bitlis-Tatvan civarında yedeksubay ve daha sonra sağlık ocağında doktor olarak görev yaptığı yıllarda yazdığı mektupları derleyip kitaplaştırınca öğrendim, 1990’lı yıllarda. Merak ettim, biraz daha bilgi edinmeye çalıştım. Uzun bir Anadolu gezisinin ortasına düşen o tek günlük Bitlis ziyaretine tanık olanlardan Fikret Otyam ve Bedros Zobyan uzun uzun yazmışlardı tanıklıklarını ama henüz bunu bilmiyordum. Telefon ve faksla (o zamanlar faks kullanırdık!) bir takım görüşmeler yaptım ve bu konuşmaların, yazışmaların içinde Saroyan’ın cebinden mendilini çıkarıp 45-50 yıldır harap duran evlerin taşlarını silip ağladığı ayrıntısı yakama yapıştı ve bırakmadı. O noktadan itibaren Saroyan’ın hayatını inceleyip öğrenmeye başladıkça ve onunki gibi birçok Ermeni’nin “kavuşma” ziyaretini betimleyen metinlerle karşılaştıkça bu tür temasların, toprağa dokunuşların Saroyan için de, diğer Ermeniler için de ne kadar önemli ve duygu yüklü anlar olduğunu anladım. Saroyan on bir yıl sonra kalemi eline alıp, “Burada ölmek ve ölülerimle birlikte olmak istiyorum,” diye ya-

> Saroyan'ın cebinden mendilini çıkarıp 45-50 yıldır harap duran evlerin taşlarını silip ağladığı ayrıntısı yakama yapıştı ve bırakmadı."

zacaktı "Bitlis" adlı oyunda. Hrant Dink'in "Biz Ermenilerin bu topraklarda gerçekten gözü var. Ama alıp götürmek için değil, altına girip yatmak için," sözünü hatırlamamak mümkün değil.

Peki bir okur olarak -kitaplarının editörlüğüne başlamadan önce- ilk hangi kitaplarıyla tanıdınız Saroyan'ı? Okur olarak yolculuğunuz nasıl başladı?

Az önce andığım Varlık kitaplarından hatırladıklarım Aram Derler Adıma ve Yoksul İnsanlar. 1990'ların sonunda Saroyan'ın 1964 Bitlis ziyaretiyle ilgili bir yazı yazmaya karar verince başladı diyebilirim asıl okur yolculuğu. Araştırdıkça yazının kapsamı ve perspektifi Saroyan'ın yazarlığa ilk adım atışları, yazarlığını üzerine oturttuğu temeller, taşıdığı soykırım travmasının yazdıklarına yansıması gibi daha önceden planlamadığım alanlara yayılmaya başladığı için sayısız öykü, kitap ve inceleme okudum. Hemen hemen hiç bilinmeyen öykü ve şiirleri de bu süreç içinde karşıma çıktı. Bilinmeyen derken iki kümeyi kast ediyorum aslında. Birincisi, çoğu Amerikalı Saroyan okurunun da bilmediği, kıyıda köşede kalmış, bazıları takma adla gençken yazılmış şeyler, "Van Gölü'ne" şiiri gibi. İkincisi ise, benim "Sen Bir Ermeni, Ben Bir Ermeni" diye çevirdiğim "The Armenian and the Armenian" veya Aras'ın yeni yayımladığı "Uçan Trapezdeki Cesur Genç Adam" gibi, o noktada Türkiye hariç her ülkede Saroyan denince ilk akla gelen metinler.

Saroyan'da sizi en çok etkileyen şeyler nedir?

Mutlaka şiirsel dili, sıcak anlatımı ve benzeri öğeleri vurgulayanlar olacaktır ve mümkün-

> Saroyan'ın hayatını inceleyip öğrenmeye başladıkça ve onunki gibi birçok Ermeni'nin "kavuşma" ziyaretini betimleyen metinlerle karşılaştıkça bu tür temasların, toprağa dokunuşların Saroyan için de, diğer Ermeniler için de ne kadar önemli ve duygu yüklü anlar olduğunu anladım."

dür, ben de geçmişte böyle şeyler yazmışımdır. Bugün aklıma gelenler başka: Özgüveni, korkusuzca oturup çalakalem, yılmadan, yorulmadan yazabilmesi, iyi mi kötü mü yazacağım endişesi taşımadan.

Yarattığı kişiler; bazıları gerçek hayattan alınmıştır ama bir yağlıboya portrenin modelle aynı şey olmadığı gibi, bu insanlar da Saroyan'ın fırçasından çıkmış kişilerdir benim gözümde. Onları o yapan içinde bulundukları hikâyedir, nasıl anlatıldıklarıdır.

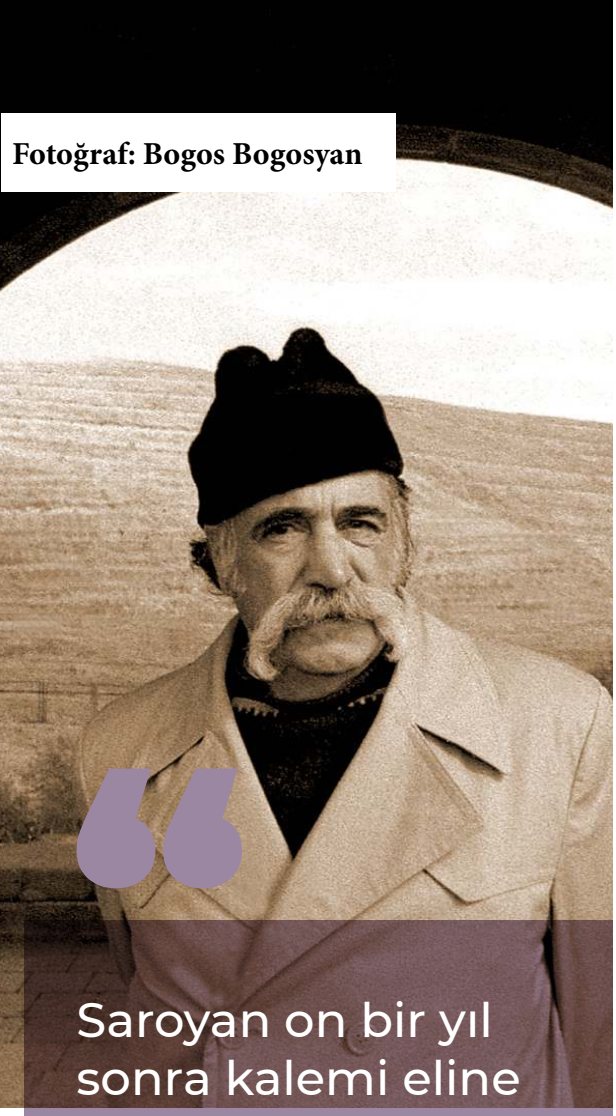
Ve yazdığı gibi yaşaması, yaşadığı gibi yazması: "Elinizden geldiğince büsbütün, var gücünüzle canlı olmaya çalışın ve güldüğünüzde deli gibi gülün, kızdığınızda iyice kızın. Canlı olmaya çalışın. Nasıl olsa çok geçmeden öleceksiniz."

Saroyan kitaplarına editörlüğünüz ve Aras Yayıncılık'la ilişkiniz nasıl başladı?

İstanbul'da, o zaman Tepebaşı'nda kurulan kitap fuarında tanıştık. Yayınevine davet ettiler, konuşalım diye. Çaylar çörekler eşliğinde güzel bir sohbet oldu. Birkaç ay önce uzun Saroyan yazım nihayet yayımlanmıştı, yaklaşık üçte bir kısaltılarak; onu okumuşlar, incelemişler. Yayınevi de zaten Ohannes Kılıçdağı'nın çevirdiği bir Saroyan öyküleri seçkisi hazırlamaya başlamış ve bir de günce yayımlamaya karar vermişti o noktada; bu planları genişleten bir yayın stratejisi belirlememi ve serinin editörü olmamı teklif ettiler.

Kaç kitabı birlikte yaptınız?

Altı kitap; bunlara bahsettiğim, tanışmamızdan önce yayın programına alınan ilk iki ki-

Fotoğraf: Bogos Bogosyan

> Saroyan on bir yıl sonra kalemi eline alıp, ‘Burada ölmek ve ölülerimle birlikte olmak istiyorum,’ diye yazacaktı ‘Bitlis’ adlı oyunda. Hrant Dink’in ‘Biz Ermenilerin bu topraklarda gerçekten gözü var. Ama alıp götürmek için değil, altına girip yatmak için,’ sözünü hatırlamamak mümkün değil.”

tap dahil. Ödlekler Cesurdur’un adını koydum diye hatırlıyorum, kısa birer sunuş yazısı, elden geçmiş metni bir de benim okumam, o ikisine katkım ondan ibaret. Roman seçmemi istediler, İnsanlık Komedisi’ni önerdim; oyun istediler, Yüreğim Dağlardadır ile sonradan yeniden isimlendirilen En Güzel Günlerin’i seçtim, bunlar tek cilt olarak çıktı, şimdi ayrı ayrı yayındalar. Yetmiş Bin Süryani içinse az önce değindiğim “bilinmeyen” metinleri önerdim, birlikte dünyada benzeri olmayan bir Saroyan kitabı oluşturduk; o yüzden benim için özel bir yeri var o derlemenin. Altıncı kitap ise Bitlis oyunundan, röportajlardan ve Saroyan incelemelerinden müteşekkil. Ve biliyorsunuz, altıncı kitap son olmadı, yayınevi kanonik bir yaklaşımla Saroyan’ın kitaplarını ABD’de basıldıkları şekilde, yani o kitaplardaki seçkileri takip ederek yayımlıyor artık.

Türkçede yeni çıkan Uçan Trapezdeki Cesur Genç Adam’ın birinci baskısı için yazdığı önsözde olası ikinci ve üçüncü baskılar hatta her baskı için birer önsöz daha yazacağını belirtmiş. Nihayetinde de bunu yapmış. 1964’teki 30. yıl baskısı için yazdığı uzun önsözü okuyunca onun “nasıl yazar olduğu”yla beraber “nasıl bir yazar” olduğunu da kendi adıma çok net bir şekilde anladım. Bu her baskıya önsöz yazmasını siz nasıl yorumluyorsunuz?

Delişmen kişiliğinin bir parçası olarak yorumluyorum. Önsözün metni de öyle zaten. Edition (edisyon) ve printing (baskı) terimlerini de bilinçli olarak iç içe geçirerek ima ettiğini düşünüyorum ayrıca. ABD’de Türkiye’den farklı olarak birinci baskı, ikinci baskı, bilmem kaçıncı baskı diye ibare yazılmaz kitaplara. Çok satan kitaplardan kaç tane basıldığı toplam olarak bazen kapağa yazılır, o kadar. (Kitabın bendeki

> Özgüveni, korkusuzca oturup çalakalem, yılmadan, yorulmadan yazabilmesi, iyi mi kötü mü yazacağım endişesi taşımadan...”

İngilizcesi kim bilir kaçıncı baskı; başında hâlâ “Birinci Edisyona Önsöz” var. Arada başka önsözler yazdıysa, bunlar elimde yok.) Edisyon ise gözden geçirilmiş ve kimi zaman zenginleştirilmiş baskıya denir; genellikle milyonlarca satan, yüzlerce “baskı”sı yapılan kitapların bile olsa olsa üç ya da dört edisyonu olur. “Otuz yıl sonra” kitabının bu nedenle ikinci edisyon olduğunu düşünüyorum, yazdığı upuzun önsözün de birinci edisyonda şakayla karışık duyurdu ikinci edisyon önsözü olduğunu. Gerçekten de otuz yılı, otuz baskıyı karşılayacak uzunlukta yazmış.

1934’ün Ocak ayında her gün bir öykü yazıp dergi editörlerine gönderiyor ama tuhaf bir şekilde yazar olmaya dair ihtirası yok. Hem 1934’de hem de 1964’te yazdığı önsözleri okuduğumda ama tabii en çok 1964’tekini- gerçekten de ihtiras, hırs, ego hiçbirini görmedim. Siz ne düşünüyorsunuz, bu duruma yorumunuz nedir?

Karşı taraftan, yani Story dergisinden öyle bir talep gelmediği halde böyle bir şeye azmetmesi ve yılmadan başarması gerçekten kayda değer. Yeni önsözde “Parmak ısırtan bir yazar olarak tanınmak istiyordum” demiş ama size katılıyorum, bunu “hırs” olarak adlandırmak yersiz olur. Daha ziyade, Sait Faik’in çok çeşitli anlamlara çekilmiş olan “Yazmasam deli olacaktım” cümlesine benzer bir ifade diyebiliriz belki.

***Uçan Trapezdeki Cesur Genç Adam* ilk kitabı Saroyan’ın. Sizce nasıl bir ilk kitap?**

Bunu daha ziyade okurların, eleştirmenlerin yargısına bırakmayı tercih ederim ama benim için ne zaman yeni bir dille, ne zaman klasik

> Yarattığı kişiler; bazıları gerçek hayattan alınmıştır ama bir yağlıboya portrenin modelle aynı şey olmadığı gibi, bu insanlar da Saroyan'ın fırçasından çıkmış kişilerdir benim gözümde."

bir anlatımla karşınıza çıkacağı kestirilemeyen, sürprizlerle dolu bir kitap. Zaman zaman neredeyse bir asır önce yazıldığına inanmak zor, bilmesek.

Saroyan'ın kökle, kimlikle, memleketle, ait olmakla, milliyetlerle nasıl bir ilişkisi var sizce?

Bu soruyu kısaca cevaplamak çok zor. İfade etmekte de zorlanacağımı biliyorum, ama deneyeyim. Saroyan'ın yazdıklarında dünyaya mensup bir varlık olarak insan var. İnsanlar olarak hepimiz dünyanın ortak mirasını taşıyoruz, günahıyla sevabıyla; Saroyan'ın da bunun bilincinde olduğunu anlıyoruz, mesela "Varşova Ziyaretçisi" adlı oyunu okuduğumuzda. Ama dünyevilik, evrensellik köksüz, kimliksiz, milliyetsiz olmak demek değil. Sürülmüş, öldürülmüş, ufalanmış bir halkın hayatta kalan bireylerinin ve sonraki kuşakların yoğun bir aidiyet duygusunu kalplerinde taşıması doğal; zaten bir, kimimiz için birden fazla kimliği, memleketi benliğimizde hissetmek hepimiz için doğal bir şey. Güzel olan, bunun bilincinde olmak fakat dışlayıcı, tahakküm özlemi duyan bir noktaya taşımamak. Böylece özetleyebileceğim dünya görüşünün Saroyan'ın satırlarına sinmiş olduğunu düşünüyorum ben.

Oğlu Aram Saroyan da bir şair. Yıllar önce Amerika'da yaşayan ama aslen Bitlisli olan bir arkadaşım kendisiyle Saroyan üzerine görüştüğünde kendisinin pek Türkiye ile ilgili konuşmak istemediğini söylediğini iletmişti bana. Sanıyorum Saroyan'ın yaşayan birinci dereceden tek akrabası. Siz kendisiyle görüşüyor musunuz?

“Saroyan’ın yazdıklarında dünyaya mensup bir varlık olarak insan var. İnsanlar olarak hepimiz dünyanın ortak mirasını taşıyoruz, günahıyla sevabıyla; Saroyan’ın da bunun bilincinde olduğunu anlıyoruz.”

Hayır, bir temasım olmadı ve bunun herhangi bir nedeni yok. Saroyan kitaplarıyla haşır neşirken yakın dostu Profesör Dickran Kouymjian’la zaman zaman görüşüyordum; herhalde kapsamlı bir Saroyan biyografisi yazmaya yeltenseydim (böyle bir niyetim yok) oğlu ve diğer akrabalarıyla temasa geçerdim mutlaka.

Bir yazınızda Saroyan’ın ölüm haberini sayfalarında veren Milliyet gazetesinin “Ülkemize de gelmişti” başlığına değinerek “keşke ülkesine gelmişti” deselerdi demişsiniz… Bu yorumunuzu da içine alarak Türkiye medyasının Saroyan’ın 1964’teki Bitlis seyahatine bakışını ve yansıtması ile ilgili ne düşündüğünüzü sormak istiyorum…

Elimde sadece Fikret Otyam’ın Cumhuriyet’te yayımlanan uzun yazı dizisiyle Bedros Zobyan’ın Marmara için Ermenice yazdığı izlenimlerin Bitlis bölümünün özeti var. Bu ikisinin dışında basında uzun yazılar, röportajlar yayımlandıysa bilmiyorum. Tahmin ederim İstanbul’a geldiğinde ve Ankara’da bir takım söyleşiler yapılmış, en azından kısa haberler yayımlanmıştır ama ziyaretin haber değerini sezip kurt muhabir içgüdüsüyle Saroyan’ın çekirdek ekibine dahil olan Otyam kadar geziyi yakın takibe alan başka kimse yoktu herhalde, ayrı bir kategoride düşündüğüm Zobyan hariç.

Otyam’la Saroyan’ın ilişkisini ve Otyam’ın uzun röportajının içine oturduğu bir diplomatik çerçeve algılıyorum ben, tabiri caizse. Saroyan nazik bir konuk gibi davranmış, konuklarını terletecek şeyler söylememeye gayret etmiş, Otyam da atalarının memleketini sıcak duygularla ziyarete gelmiş, dışı Amerikalı içi Anadolulu bir yazar portresi çizmiş. Sanki arka planda sıradan bir göç hikâyesi varmış gibi. Saroyan

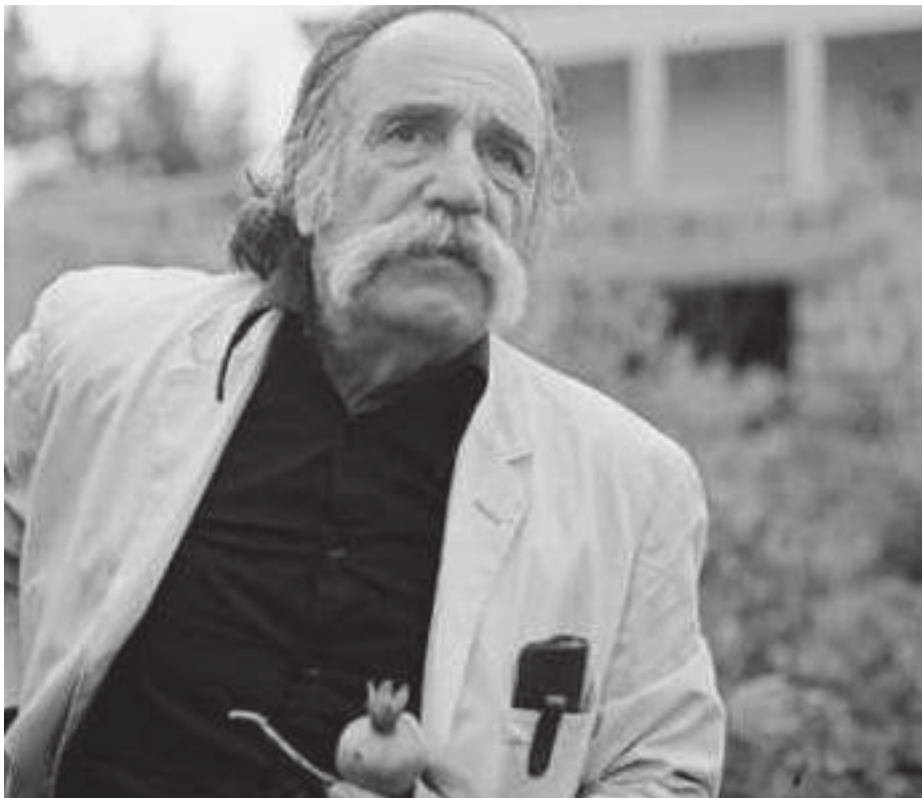

Fotoğraf: Bogos Bogosyan

da o noktada hissettiklerini kelimelere dökecek noktada değildi diye düşünülebilir, fakat ilk kitabında da, kitabına giren öykülerle aynı dönemde takma adla yazdığı öykülerde de görülür ki adına hüzün mü demeli, yıkım mı demeli, bir tını vardır, bazen derinde, bazen yüzeyde. Fakat Otyam ne o kitaptan haberdardı, ne kitaptaki Yetmiş Bin Süryani öyküsünden, ne de ona benzer başka öykülerden. 1999 yılında telefonla konuştuğumda, benzetme yerindeyse Ahmet Haşim'in tül perdesi ardına koyup baktığımız Anadolulu Saroyan imgesinin Otyam'ın zihninde aynen durduğunu anladım.

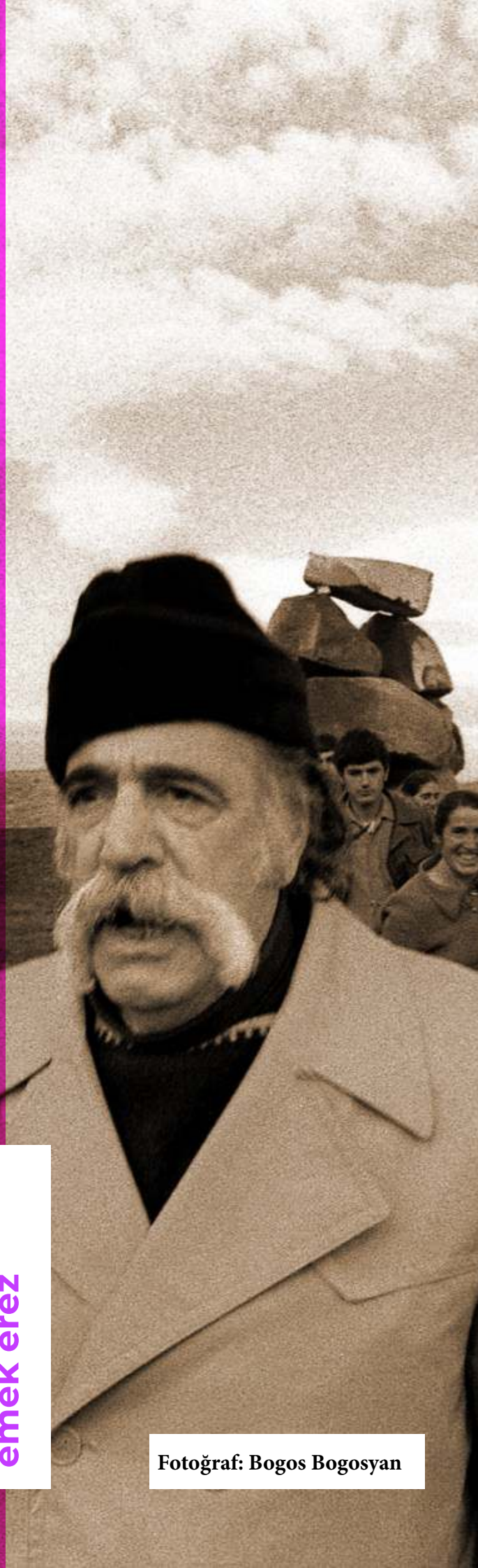
Zobyan'a gelince, Otyam'a çeperdeki muhabir diyeceksek, ona içerideki muhabir demek herhalde daha doğru olur, çünkü seyahatin başından beri Saroyan'ın yanında ve Saroyan hissettiklerini ona rahatlıkla söyleyebiliyor, Otyam'la kurduğu diplomatik ilişkinin kısıtları olmadan. Ermenice yazılan izlenimler bildiğimiz nedenlerden ötürü küçük bir okuyucu kitlesine hitap ettiğinden Zobyan röportajını Türkiye medyasının bakışı başlığı altında değerlendirmek doğru olmaz diye düşünüyorum.

> "Sürülmüş, öldürülmüş, ufalanmış bir halkın hayatta kalan bireylerinin ve sonraki kuşakların yoğun bir aidiyet duygusunu kalplerinde taşıması doğal; zaten bir, kimimiz için birden fazla kimliği, memleketi benliğimizde hissetmek hepimiz için doğal bir şey."

William Saroyan ve insanı yazmak

William Saroyan insanı anlamak için her yolu deneyen, onun derinliklerine nüfuz etmeye çalışan, kendine özgü kaygılarını, varoluşunun getirdiği sıkıntıyı anlatmaya yaklaşabilen bir yazardır.

Fotoğraf: Bogos Bogosyan

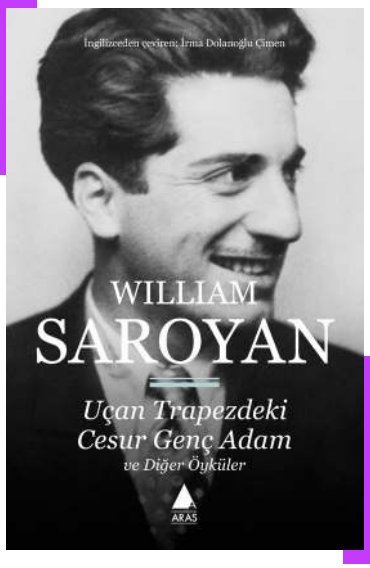
emek erez

İnsanı anlamak için her yolu deneyen, onun derinliklerine nüfuz etmeye çalışan, her yaşında kendine özgü kaygılarını, varoluşunun getirdiği sıkıntıyı anlatmaya yaklaşabilen bir yazardır William Saroyan.

İnsanı anlatmak zordur. Duygusuyla, dürtüsüyle, hiçbir zaman sabitlenemeyen benliğiyle, varlık sıkıntısıyla... Belirsiz bir varlıkla karşı karşıyasınızdır. Onun karmaşık varlığını anlama çabası sıkıntılı bir yan taşır çünkü karşınızdaki tür yıkıcıdır, onu kolaylıkla her şeyin 'suçlusu' ilan edip işin içinden çıkmak da mümkündür ondan umudu kesmemek de...

İnsanı anlamak için her yolu deneyen, onun derinliklerine nüfuz etmeye çalışan, her yaşında kendine özgü kaygılarını, varoluşunun getirdiği sıkıntıyı anlatmaya yaklaşabilen bir yazardır William Saroyan. Okurları için sıkıntılı olabilecek durumları insanı çözme çabası vererek yumuşatır yazar. Sonuçta o bir insandır ne yapıyorsa yapsın bir şekilde varlığını sürdürme çabasındadır, diye düşünürsünüz ve ona duyabileceğiniz nefret kesintiye uğrar.

Saroyan, hikâyesini anlatırken aynı zamanda bir diyalog başlatır; kendisiyle ve yarattığı karakter arasında bir ilişkilenme ortaya çıkar. Başkasını anlamanın çok zor olduğu durumlarda sürdürülen diyalog, öykünün konusu ne olursa olsun, o anlama ve anlatma çabasını hiç yitirmez. Nefret etmenin çok kolay olduğu durumlarda bile sürer bu durum. Kendi okuma deneyimim açısından düşündüğümde Saroyan'ın insanı anlamaya en çok yaklaşan yazarlardan biri olduğunu söyleyebilirim. Çünkü o insanı bir anlamda çıplak bırakır, verili rollerini, kimliklerini aşındırır, onu bir tür olarak ele alır. Burada yapmaya çalıştığı günahtan arındırma, kusursuz gösterme değildir, bir bebek olarak dünyaya gelmiş varlığın olduğu şey olma nedenini görme çabasıdır.

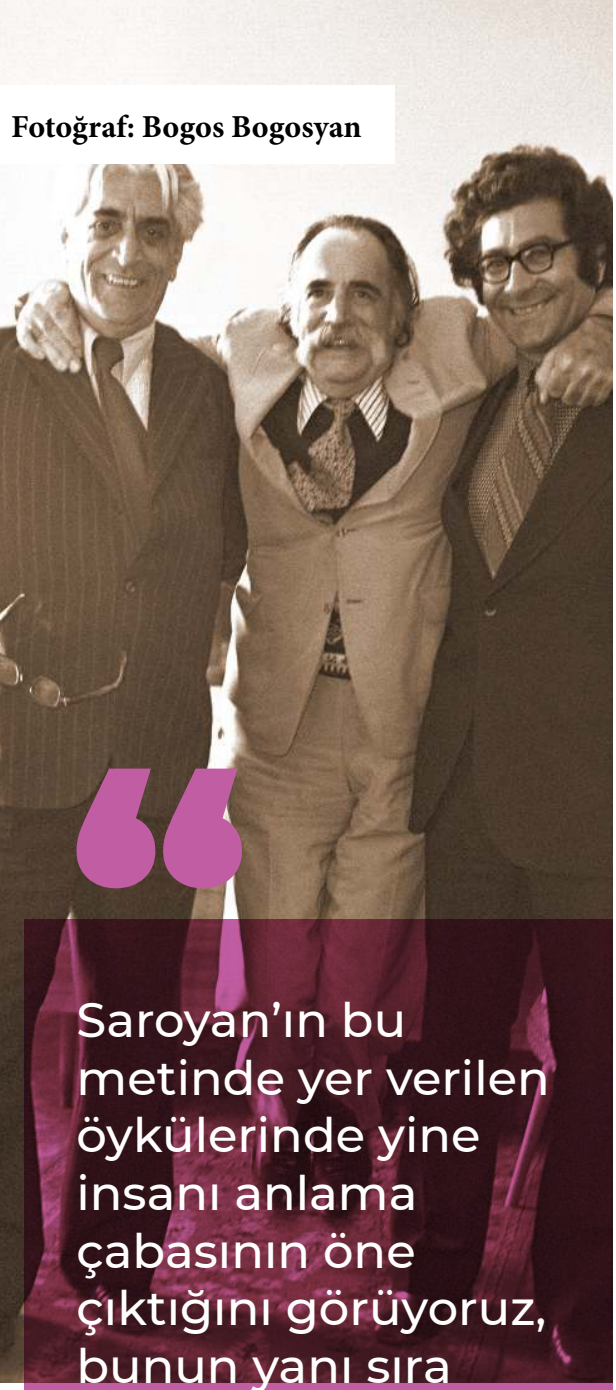

Uçan Trapezdeki Cesur Genç Adam ve Diğer Öyküler,
William Saroyan, Çevirmen: İrma Dolanoğlu Çimen, 384 syf., Aras Yayıncılık, 2021.

> ‘Uçan Trapezdeki Cesur Genç Adam ve Diğer Öyküler’ William Saroyan’ın 1934’te ilk kez yayımlanan metni olma özelliğini taşıyor.

Bunlardan bahsetme sebebim, geçtiğimiz günlerde Aras Yayıncılık tarafından, ‘Uçan Trapezdeki Cesur Genç Adam ve Diğer Öyküler’ adıyla yayımlanan Saroyan kitabı. Bu kitap, William Saroyan’ın 1934’te ilk kez yayımlanan metni olma özelliğini de taşıyor. Kitaba da adını veren ‘Uçan Trapezdeki Cesur Genç Adam’ ise yazarın yayımlanan ilk öyküsü. Kitap, İrma Dolanoğlu Çimen tarafından Türkçeye çevrildi. Metinde ayrıca daha önce yine Aras Yayıncılık tarafından yayımlanmış, Ohannes Kılıçdağı tarafından çevrilmiş öyküler de var.

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi Saroyan’ın bu metinde yer verilen öykülerinde yine insanı anlama çabasının öne çıktığını görüyoruz, bunun yanı sıra Saroyan öykülerinde epey belirgin olarak hissettiğimiz anti-militarizm vurgusunu da görebiliyoruz. Genç bir yazar olarak yazma çabasını, nedenlerini, çektiği sıkıntıyı, üsluptan, biçimden, kuraldan ne anladığını, babasıyla olan özel diyebileceğimiz ilişkisini bize aktarma çabasını, kendi benliğini metinlerinden esirgemeyerek ortaya koyuyor yazar. Bu açıdan metin, Saroyan okuru açısından onu anlamaya bizi biraz daha yaklaştırıp, yazıyla kurduğu ilişkinin sebeplerini daha yakından görmemizi sağlıyor. Bu kitapta yer verilen öykülerin yazarın bir şekilde kendine yazarlığını kanıtlamak için yazdığı düşünülürse, okur, metinde onun yazarlığına dair hissiyatına da biraz daha hâkim olabiliyor fikrimce. Özellikle metnin sonunda yer verilen, 1964’te yeni baskı için yazdığı önsöz olan, ‘Otuz Yıl Sonra’ adlı yazısı, onun yazarlık deneyiminden öğrenecek çok şey olduğunu hatırlatırken, farklı konulardaki fikirlerine de erişmemizi sağlıyor.

Fotoğraf: Bogos Bogosyan

> Saroyan'ın bu metinde yer verilen öykülerinde yine insanı anlama çabasının öne çıktığını görüyoruz, bunun yanı sıra Saroyan öykülerinde epey belirgin olarak hissettiğimiz antimilitarizm vurgusunu da görebiliyoruz.

SAROYAN VE YAZI

Saroyan daha okul günlerinde insanlara hikâye anlatmanın önemini kavradığından bahsediyor ama bununla birlikte şunu da fark ediyor: Bir yazarın kendi kuralları olmalı. Bu nedenle Ring Lardner gibi isimlerin kurallarını inceliyor ama yanlış olduklarına karar veriyor. Yazarın okulla ve kurallarla pek barışık olmayan mizacını hatırladığımızda garip gelmeyecektir. Bu nedenle onun yazı deneyiminde kendi cümleleriyle söylersek şu önemli: "Bu kurallar beni saf dışı bırakmaktaydı ve bana kalırsa, bu olaydaki en önemli unsur bendim, dolayısıyla bazı yeni kurallar koydum." Saroyan'ın daha çok genç yaşta kendi kurallarını oluşturması ki buradaki önemli unsur kendi benliğini yazınının dışına atmaması, onun yazısının bana kalırsa belirleyici yanı oluyor. Bu durum aklıma Woolf'un şu cümlelerini de getirdi: "Ben bataklığın üzerinden ben benim diyerek yürüyorum; yapmam gereken o izi takip etmek, bir başkasını kopyalamak değil. Yazmamın da, yaşamamın da tek gerekçesi budur."[1] Saroyan'ın yazısı için de benzer bir durum tespit edilebilir, anlatma çabasında da kendi benliğini, kendi kurallarını koyan bir yazar için bir özgürleşmeden de söz edilebilir. Çünkü yazıda başkasının kuralı kurtarıcı olabileceği kadar kendi sesinin önüne de geçebilir. Saroyan'da gördüğümüz, hiç süslemeden, serbestçe dolaşan ve kendi akışını bulan anlatının bununla ilişkisi kurulabilir ki belirlediği bir diğer kuralda bunu açık eder: "Edgar Allan Poe'yu ve O. Henry'yi boşver ve içinden geldiği türde öyküler yaz. Şimdiye kadar yazmış olan kim var kim yok boş ver."

1-Woolf, V., (2017), "Benlik Üzerine Denemeler", s. 139, (Çev. Esra Çakıruylası), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

> Saroyan, kitapta yer alan öykülerde de genellikle insanlık hallerini anlatıya taşıyor. Onun dünyasında insan çoklu; Ruslar, Yahudiler, Ermeniler, Süryaniler, Japonlar... Yazar, insanı anlatırken, onların kimlikleri nedeniyle çektikleri sıkıntıları da sezdiriyor.

Bahsettiğimiz gibi bu yazarın aslında kendi izini takip ederek, o yazıyla duyurmak istediği sese ulaşmasında önemli bir kural olarak görülebilir. Üçüncü bir kuralı da, "daktilo kullanmayı öğrenmek" ki daktilosuyla kurduğu yakın ilişkinin, 'Uçan Trapezdeki Cesur Genç Adam ve Diğer Öyküler' kitabında yer alan metinlere de sızdığını görüyoruz. Saroyan'ın üslubunu belirleyen bir şeyin de bilindik deyimle yalınlık olduğunu söyleyebiliriz. Metinde bunun üzerine de düşünebiliyoruz: "Bütün başarılı yazarlar, bir kelimenin kendi başına yeterince bir anlamı olmadığını, dolayısıyla bir kelimenin anlamını başka bir kelimenin yardımıyla vurgulamanın en iyi yöntem olduğunu düşünürler. Kimi yazarlar masum bir kelimeye dört, hatta beş başka kelimeyle yardım edecek kadar ileri gider ve bu yardımseverlik yüzünden bazen masum bir kelimeyi öldürürler ve hiç sıfat bilmeyen cahil bir yazarın iyi kalplilik yüzünden öldürülmüş bu kelimeyi canlandırması yıllar sürer."

Saroyan metinlerinde çok fazla ağdalı ifadeye rastlamayız, görünenin ilk anlamına, olduğu gibi, kendi içinde bir doğallıkla akana teslim oluruz. Sanırım bu cümlelerde ifade edileni onun metinleriyle düşündüğümüzde onun yazı üslubunu anlamaya da yakınlaşmış oluyoruz. O kendi deyimiyle 'ihtilafa' neden üslup konusunu çok da önemsemez, onun için üslup 'basit'tir. Yazı biçimine 'kompozisyon yöntemi' adını verir; insanın, mekânın, yaşamın, hikâyeye taşınan olay ve konunun parçalarını üslubunca bir bütün hâline getirir. Yazarın öykülerine bu açıdan baktığımızda, parçaların kaybolmadığını, hepsinin bir şekilde kendi yerini bulup, biri diğerini öncelemeyecek şekilde, aradaki ilişkinin korunduğunu söyleyebiliriz.

> İyi, kötü, hırslı, öfkeli, yoksul, zengin her türlü insanı bulabiliyoruz Saroyan'ın anlatısında.

Saroyan ve yazı meselesi üzerinde çalışılması gereken bir konu ancak burada odağımızdaki metin ekseninde kısaca bahsetmek istedim. Kitapta en başta da bahsettiğimiz gibi bu konunun ayrıntılarına erişebiliyoruz. Bu anlamda metin, yer verilen öyküler kadar, Saroyan'ın yazıyı nasıl sorunsallaştırdığına dair de fikir veriyor.

ANLATIYI PARÇALAMAK

Saroyan'ın aslında her öyküsünü kendi içinde bir bağlamla ele almak mümkün çünkü yazarın anlatıya taşıdığı meseleler dünyanın gündeminden hiç eksik olmayan konular ve güncel bir yere bağlanabilir ancak bu kitapta yer alan öykülerden 'Kayıplar Arasında' üslup açısından ve başka metinlerle kurduğu diyalog nedeniyle üzerinde ayrıca durmayı hak ediyor. Bu öyküde, Paul karakterinin, bahis oynayan bir Rus tarafından bıçaklanan Red'in öyküsünü dinlemesiyle başlıyor anlatı ve çiçek satan bir Yahudi'nin hikâyesiyle kesiştiriliyor. Cumartesi gecesi çiçek satmak yasak olduğu için tutuklanan ve yeni hapishaneden çıkan karakter, Paul'un uzattığı sigaradan yakıyor ve öyküsünü anlatmaya başlıyor. Sonrasında ne okuyorsun sorusuna, 'açlıktan ölmeyi' cevabını veren Lambough'un hikâyesi ekleniyor anlatıya. Bu insanların hikâyelerinin arasına, T. S. Eliot dizeleri yerleştiriyor Saroyan ve anlatı birden parçalanıyor, hikâyedeki bütünlük sarsılıp bozuluyor: "Lambough sabahleyin İrlanda'dan bahsediyor, hapisteki hasta Yahudi, deli Rus'un bıçakladığı Red, duygusallıktan kaçınma, koridorlarda et kokularıyla çöken kış akşamı, determinist bir evren konusunda meditasyonlar, Boston Evening Transcript'in okuyucuları, dürtü, Mr. Apollinax Birleşik Devletleri ziyaret ettiğinde kahkahası çay fincanları arasında çınladı, gün lafla geçip gidiyor, memleket mahvoluyor, bü-

> Ben sadece insanla ilgileniyorum” derken, Saroyan bunu boşuna söylemiyor dersek hata olmaz.

tün genç erkekler bekliyor, açlık yürüyüşleri, o güldüğünde kahkahasına kapıldığımın farkına varıyordum, Ezra Pound, Fransa'daki Amerikalı, kurak bir ayda yaşlı bir adamım, bir oğlan bana kitap okuyor, yağmuru bekliyorum, deniz altında kasvetli müzik, zamanın dumanlı mum ucu tükeniyor…” (İtalik kısımlar T. S. Eliot alıntıları)

Bu uzunca alıntıyı yapma sebebim metnin parçalanışını göstermek... Farklı kökenlerden gelen, yoksulluk içinde yaşayan öykü karakterlerinin hikâyelerini araya yerleştirdiği dizelerle parçalı hâle getiriyor Saroyan. Bütünlük bozuluyor; tıpkı karakterlerinin yaşamları gibi parçalı hale geliyor. Ezra Pound vurgusu ise ayrıca enteresan...

Pound, Eliot'tan epey etkilenir hatta 'Kantolar'ı yazma fikrinin, 'Çorak Ülke'nin uzun şiir yazılabilir yüreklendirmesiyle yazıldığı söylenir. Burada bana daha enteresan gelen ise Ezra Pound'un aynı zamanda antisemitist olduğunun bilinmesidir. Her ne kadar Marsh dönemin ruhuna ve edebiyat ortamına uymak için o yazıları yazdığını söylese de bana kalırsa, bir Yahudi'nin hikâyesiyle Pound nerede kesişir, araya giren şiir mi kesiştirir yoksa başka şeyler mi şeklinde sorular sorduruyor metin. Saroyan okurun aklını karıştırıyor. Bu nedenle, Saroyan'ın bu öyküde ördüğü parçalılık kafamızda bir bütüne yerleştirme çabasına girdiğimizde başka şeyler sezmeye izin veriyor fikrimce.

VE İNSAN

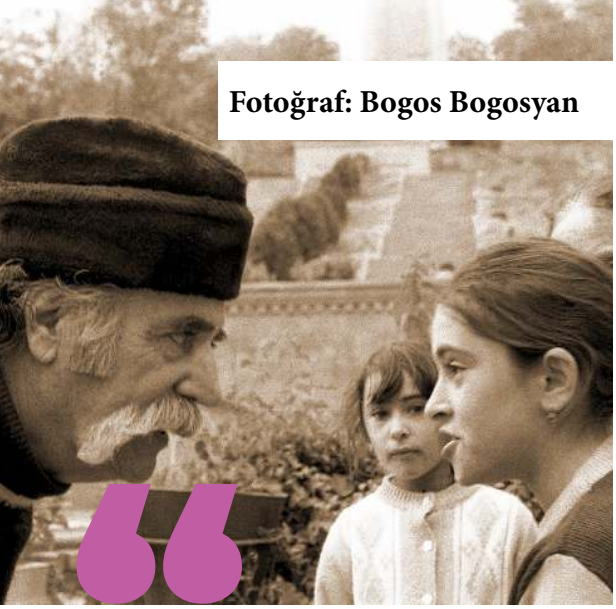
Saroyan, en başta vurguladığımız gibi insanı anlatıyor. 'Ben, Dünyada' adlı, bir iç döküm metni olarak da düşünebileceğimiz metninde, “ben bir öykücüyüm ve tek bir hikâyem var: İnsan”

> Saroyan'ın karakter yaratma becerisi, dünyayı epey dolaştığı düşünülürse iyi bir gözlemci olmasının da etkisini taşıyor.

diyor. Kitapta yer alan öykülerde de genellikle insanlık hallerini anlatıya taşıyor. Onun dünyasında insan çoklu; Ruslar, Yahudiler, Ermeniler, Süryaniler, Japonlar... Yazar, insanı anlatırken, onların kimlikleri nedeniyle çektikleri sıkıntıları da sezdiriyor. Yazının başında bahsettiğimiz gibi kusurlu bir varlık insan ama aynı zamanda yaralı da… Saroyan'ın anlatısında her hâliyle görebiliyoruz bu durumu. 'Yetmiş Bin Süryani' öyküsündeki Japon berber, tek başına hayatta kalan tüm Süryaniler'in yükünü omuzlayan Badal gibi...

Ayrıca, güçlü olma hırsıyla ağlamamak için çabalayıp, erkeklik maskesi düşmesi diye insani olandan uzaklaşanlar, gülme cezası verilince gülemeyenler, içindeki yok edicilikle bir yılanın üstünde gücünü deneyenler, açlıktan kırılırken yolda bulduğu bir senti, kendisinden daha çok işine yarayabileceğini düşündüğü için, bir çocuğa ölmeden verme hayali kuran cesur genç erkekler, yaramaz çocuklar, kadınlar… İyi, kötü, hırslı, öfkeli, yoksul, zengin her türlü insanı bulabiliyoruz yazarın anlatısında.

Saroyan'ın karakter yaratma becerisi, dünyayı epey dolaştığı düşünülürse iyi bir gözlemci olmasının da etkisini taşıyor. Kadın veya erkek tüm karakterlerin hikâyenin olayına, yaşamın getirdiğine göre tepki ve duygularını hissedebiliyor okur. Örneğin, 'Harry' öyküsünün karakteri Harry, tek amacı zengin olmak olan, her şeyi hesaplayan, insanları devamlı dolandırdığı için her alışverişinde dolandırılacağını düşünen, para için yapmayacağı hiçbir şey olmayan bir karakter. "Yarım milyon dolarım olsun istiyorum ki emekli olabileyim" diyen Harry, para hırsından yaşamaya fırsat bulamıyor. Sonunda verem olup kıvranırken, ölüm döşeğinde insanlara yaşam sigortası satmaya çalışıyor,

Fotoğraf: Bogos Bogosyan

bu trajikomik hikâyede hırsa kapılmış bir insanın ne duruma düşebileceğini sorgularken, karakterin neredeyse ruhunu hissediyorsunuz. Bu örnekte olduğu gibi, Saroyan'ın tüm karakterlerindeki o insan yanı görebiliyoruz. Farklı farklı insanlar, dünyaya bakışları, verili kimlikleri, beklentileri, kırıklıkları, hayat çabaları, varlık sancılarıyla… O nedenle "Ben sadece insanla ilgileniyorum" derken, Saroyan bunu boşuna söylemiyor dersek hata olmaz.

Kısaca özetlemek gerekirse, 'Uçan Trapezdeki Cesur Genç Adam ve Diğer Öyküler' kitabında, hem yazar Saroyan'a, hem insan Saroyan'a hem de onun yazı dünyasına biraz daha yaklaşmış oluyoruz. Nefretin sesini hiç alçaltmadığı, düşmanlık politikalarının tahakkümü altında nefes alamadığımız bugünlerde, Saroyan'ın metinlerinin okur için sağaltıcı olabileceğini düşünüyorum.

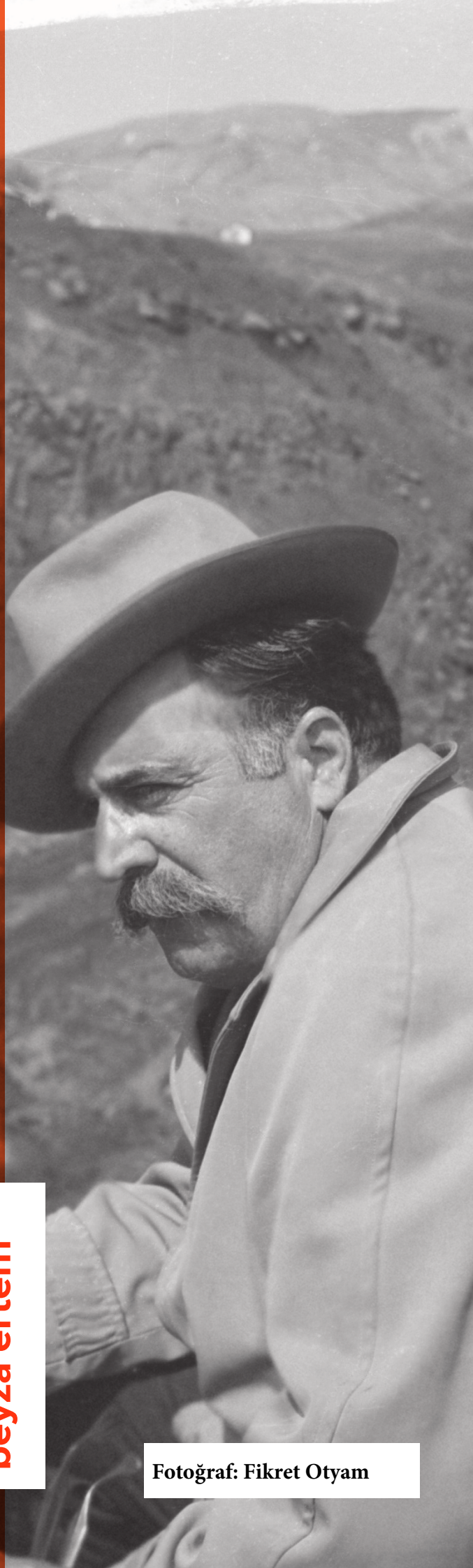
'Uçan Trapezdeki Cesur Genç Adam ve Diğer Öyküler' kitabında, hem yazar Saroyan'a, hem insan Saroyan'a hem de onun yazı dünyasına biraz daha yaklaşmış oluyoruz.

William Saroyan'ın ilk romanı: İnsanlık Komedisi

'İnsanlık Komedisi' savaşın yarattığı yıkımdan filizlenen bir roman. Fakat bu, onun savaş meydanlarını anlattığı yahut bir propaganda aracı olduğunu anlamına gelmiyor.

beyza ertem

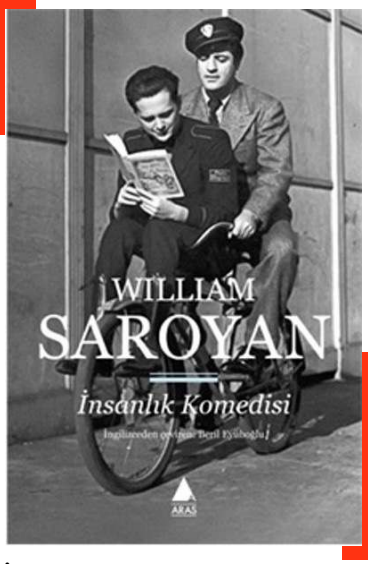
Fotoğraf: Fikret Otyam

1943 yılında yayımlanan ‘İnsanlık Komedisi’, ömrüne öykü, roman ve oyun türünde onlarca kitap sığdırmış olan William Saroyan’ın ilk romanı.

Son sayfasını okuyup elinizden bıraktığınız anda, sevdiklerinize mektup yazmak istediğiniz, onlara iyi haberler vermeyi arzuladığınız bir kitap okudunuz mu hiç? Saroyan’ın romanı ‘İnsanlık Komedisi’, böyle kitaplardandır. Fakat bu romandaki telgraflar, bir aile için o dönemde olabilecek en kötü haberleri içerir: Ölümü, haneden eksilenleri, kayıpları…

1943 yılında yayımlanan ‘İnsanlık Komedisi’, ömrüne öykü, roman ve oyun türünde onlarca kitap sığdırmış olan William Saroyan’ın ilk romanı. Savaş yıllarında hayat bulan hikâyede, savaşı bir fon olarak kullanıp Ithaca’daki yaşamın olağan akışına odaklanıyor Saroyan. Romanın başkişisi olarak görünen Homer’ın yeni işi ‘telgraf haberciliği’ üzerinden ve diyalogların gücünden yararlanarak, bir kasabanın, bir ailenin ve savaşın portresini çiziyor. İnsanı mümkün olduğunca samimi ve hakiki biçimde anlatan, mayasında saf iyilik ve sevgi bulunan klasik bir Saroyan kitabı diyebiliriz ‘İnsanlık Komedisi’ için.

Beril Eyüboğlu’nun çevirisiyle Aras Yayıncılık’tan çıkan kitabın Aziz Gökdemir tarafından kaleme alınan ‘İnsanlık Komedisi Üzerine’ bölümünde belirtildiği gibi, bu romanın ilginç bir hikâyesi var: 1942 yılında MGM film şirketi Saroyan’dan bir ‘film özeti’ ister. Bu film, savaşın halk üzerindeki tesirini ortaya koyan, seyircinin hızlıca benimseyebileceği bir film olacaktır. Saroyan’ın yazdığı hikâye senaryolaştırılırken, bir yandan da yazar tarafından romanlaştırılır. Böylece ‘İnsanlık Komedisi’, filmi romanından önce muhatabıyla buluşan bir esere dönüşür. Fakat (Oscar ödüllü) senaryoda Saroyan’ı rahatsız eden değişiklikler vardır ve yazar eserinin haklarını devralmak için çabalar. “Saroyan, sonradan savaş hizmetinde kullanılacak bir yapıta kaynaklık ettiği için kendisini eleştirecektir.” (s. 10)

İnsanlık Komedisi, William Saroyan, Çevirmen: Beril Eyüboğlu, 202 syf., Aras Yayıncılık, 2002.

> Savaş yıllarında hayat bulan hikâyede, savaşı bir fon olarak kullanıp Ithaca'daki yaşamın olağan akışına odaklanıyor Saroyan.

'BU HİKÂYE TAKUHİ SAROYAN İÇİN'

Romanın bir de Meg Ryan-Erik Jendresen uyarlaması mevcut. Doğrudan olayların yaşandığı Amerikan kasabası 'Ithaca'nın adıyla ve 'dram' etiketiyle seyircisiyle buluşan filmin senaryosu Erik Jendresen imzası taşıyor; yönetmeni ise Meg Ryan. Alex Neustaedter, Jack Quaid, Meg Ryan, Sam Shepard, Hamish Linklater ve Tom Hanks gibi isimlerin hayat verdiği hikâye, aslına neredeyse birebir sadık kalınarak senaryolaştırılmış. Öyle ki birkaç ayrıntı dışında, (ki bunlar arasında en mühimi, abisi Marcus'un Homer'a gönderdiği ve kitapta bir bütün olarak gördüğümüz mektubun filmin belirli sahnelerinde parça parça okunmasıdır) filmi kitapla birlikte takip etmek mümkün. Öte yandan Saroyan'ın da kitabını kurgularken beyaz perdeye aktarmaya ne derece uygun bir planda hareket ettiğini görüyoruz. 39 kısa bölümden oluşuyor 'İnsanlık Komedisi'; bu bölümlerden bazılarında yaşananlar, bir sonraki bölümde -yeni bir başlığın altında- devam ediyor. Kimi bölümlerde yazarın kendi adıyla anılan ve kabul gören 'Saroyanesque' tarzdan uzaklaştığını hissetsek de, romana bir bütün olarak baktığımızda Saroyan'ın doğal üslubunu ve temel meselesinin her zaman 'insan' olduğunu fark etmemek mümkün değil. Yazar savaşın haneler üzerindeki tesirini anlatırken bir yandan da Homer'ın gelişimini, dönüşümünü aktarıyor okuruna. Bu noktada telgraf müdürü Thomas Spangler ve yaşlı telgrafçı William Grogan'ın Homer ile kurduğu iletişimin ve Grogan ile Homer arasındaki diyalogların, anlatıda mühim bir rol oynadığını söyleyebilirim. Öte yandan anlatımda belirgin bir canlılık var; özellikle Homer'ın küçük kardeşi Ulysses'in anlatıldığı bölümlerde onu hayal etmek, zihinde canlandırmak oldukça kolay.

Romanın başkişisi olarak görünen Homer'ın yeni işi 'telgraf haberciliği' üzerinden ve diyalogların gücünden yararlanarak, bir kasabanın, bir ailenin ve savaşın portresini çiziyor.

İlk romanını annesine ithaf etmiş Saroyan. Bilindiği üzere babası Armenak Saroyan'ı çok küçük yaşta kaybeden yazar, kardeşleriyle birlikte bir yetimhaneye yerleştirilmiş ve annesi Takuhi Saroyan'ın bir konserve fabrikasında iş bulmasıyla onun yanına geri dönmüştür. Yetimhanede geçen beş yılının izleri kitaplarına da yansımıştır. Saroyan'daki bu 'ebeveyn/aile' krizine, 'İnsanlık Komedisi'nde de rastlıyoruz. Başkişi Homer'ın babasızlığının yanı sıra, Marcus'un savaş meydanındaki arkadaşı Tobey yetimhanede büyüdüğünü anlatıyor romanda. Bunlarla birlikte Saroyan'ın annesine ithafında 'dil' üzerine kurduğu cümleler, aile tarihinin orta yerinde duran göç gerçeğini işaret ediyor. 'Bu Hikâye Takuhi Saroyan İçin' başlıklı giriş yazısından:

"Sen İngilizce'yi Ermenice kadar iyi okuyamadığın, dolayısıyla Ermenice gibi tadına varamadığın, bense Ermenice'yi ne okuyabildiğim ne de yazabildiğim için, ümidimizi iyi bir çevirmene bağlamaktan başka çaremiz yok. Her ne hal ise, bu hikâye senin için yazıldı. Umarım beğenirsin. Mümkün olduğu kadar yalın olsun, sana ve ailemize mahsus ciddiyetle uçarılığın bir karışımı olsun istedim. Hikâye yetmeyecek biliyorum, ama ne yapalım! Sana yeterli gelecektir eminim; çünkü onu oğlun yazdı, üstelik de büyük bir iyi niyetle." (s. 13)

BİR MOZAİK: İNSAN

'İnsanlık Komedisi' savaşın yarattığı yıkımdan filizlenen bir roman. Fakat bu, onun savaş meydanlarını anlattığı yahut bir propaganda aracı olduğunu anlamına gelmiyor. Romanda top-tüfek seslerini değil, kasabadaki hanelerin sessizliğini dinliyoruz. Alelade bir an parçasıyla açılıyor kitap, küçük Ulysses'in yaptığı merak dolu gezintilerden biriyle. Fakat bu gezinti kısa süre içinde,

Fotoğraf: Fikret Otyam

> İnsanı mümkün olduğunca samimi ve hakiki biçimde anlatan, mayasında saf iyilik ve sevgi bulunan klasik bir Saroyan kitabı diyebiliriz 'İnsanlık Komedisi' için.

bir yük treninden kendisine el sallayan 'zenci' sayesinde, Ulysses için eşi benzeri olmayan bir deneyime dönüşüyor. 'My Old Kentucky Home, Good-Night!' şarkısını söylediği duyulan bu adam, sesleniyor küçük Ulysses'e: "Evime gidiyorum evlat. Ait olduğum yere dönüyorum!" (s. 16) Saroyan 'klasik' bir anlatıcı gibi savaş yıllarını betimleyerek değil; bu sahneyle, küçük bir çocuk ile evine dönen bir adamın birbirlerine uzaktan fakat bir o kadar da kalpten temasıyla başlıyor romanına. Savaşın varlığını 'eve dönüş' imgesiyle hissettiriyor.

Hikâyeye kısaca bakalım: Homer Macauley, 14 yaşında bir çocuk. Babasını yitirdikten ve ağabeyi Marcus savaş için göreve gittikten sonra (ablası Bess, küçük kardeşi Ulysses ve annesinden oluşan) ailesinin sorumluluğunu üstlenerek telgrafhanede çalışmaya başlıyor. Fakat gece yarısı kapılarını çaldığı insanların yaşadığı duygu durumlarına şahitlik ettikçe, hem yaptığı işe bambaşka bir gözle bakmaya başlıyor hem de Saroyan'ın aktardığı biçimde 'büyümeye'. Okulda da farklı bir çocuk olan Homer, dünyayı 'görmeye', onu çevresindekilerden farklı biçimde algılamaya meyilli. Ki Saroyan onun bu işten önce de farklı bir çocuk olduğunu bize en baştan hissettiriyor. Bu noktada romanın 'Bayan Hicks' başlıklı bölümü ve Homer ile öğretmeni arasında geçen konuşma dikkate değer. Burada öğretmenin dilinden dökülenler ise Saroyan'ın 'insancıl' tavrını ortaya koyması bakımından romanın en mühim kısımlarından:

"Sınıfımdaki çocuklar insansa eğer, onların birbirinin tıpatıp benzeri bir insanlık sergilemelerini istemem. Fırsatçı olmadıkça, birbirlerinden ne bakımlardan ayrıldıkları benim için fark etmez. Ben çocuklarımın her birinin kendisi olmasını isterim. (…) Ben çocuklarımın insan olmalarını

Beril Eyüboğlu'nun çevirisiyle Aras Yayıncılık'tan çıkan kitabın Aziz Gökdemir tarafından kaleme alınan 'İnsanlık Komedisi Üzerine' bölümünde romanın ilginç hikâyesini okuyoruz.

isterim. Her biri ayrı, her biri özel, her biri tüm ötekilerden hoş ve heyecan verici bir farklılığa sahip... (…) Gerçekten insan olmaya ancak, birbirinize beslediğiniz doğal nefrete rağmen, birbirinize saygı gösterdiğiniz zaman başlayacağınızı bilmesini isterdim." (s. 63)

Savaş yıllarında insanın insana bakışını ve Homer'ın içinde bulunduğu açmazları olanca şeffaflığıyla ortaya koyan iki bölümden daha söz edebilirim. Bunlardan ilki, romanın 'Soyguncu' başlıklı 22. bölümü. Burada, telgrafhane müdürü Spangler ve soyguncu arasındaki diyaloglar, dikkatli okurun gözünden kaçmayacaktır. "Herkes herkesi öldürüyor zaten, ben de seni öldürmüşüm ne fark eder. Beni de öldürecek olsalar umurumda değil," (s. 112) diyen soyguncunun aslında neden telgrafhanede bulunduğu ve amacının soygun olmadığı anlaşılana dek, biz okurlar Spangler'ın romanın üzerine inşa edildiği saf iyilik fikrini temsil ettiğini fark ediyoruz. Ki Spangler, soyguncu için de dürüstlüğü temsil etmekte ve ona bu dünyada yaşamak için bir neden vermekte:

"Anlayabilecek misiniz bilmem ama tabancayla buraya gelmemin nedeni, bu dünyada bir başkasına dürüst davrandığına tanık olduğum yegâne adamın, gerçekten öyle olup olmadığını, sırf dürüst olduğu için mi böyle davrandığını, kesin olarak öğrenmek içindi. Bunun tesadüf olup olmadığını anlamak için geldim. (…) Ama sonra evden binlerce mil uzaktaki yabancı bir şehirde birdenbire dürüst bir adama rastladım. Huzurum kaçtı. Uzun zaman bundan rahatsız oldum. (…) İnanmak istiyordum, çünkü yıllardır kendi kendime, 'Dünyanın yozlaştırmadığı bir insan bulayım ki, ben de yozlaşmaktan kurtulayım; buna inanarak yaşayabileyim,' diyordum." (s. 116-117)

> ‘İnsanlık Komedisi’ savaşın yarattığı yıkımdan filizlenen bir roman. Fakat bu, onun savaş meydanlarını anlattığı yahut bir propaganda aracı olduğunu anlamına gelmiyor.

Bahsettiğim ikinci bölüm ise, ‘Soyguncu’yu takip eden ‘Karabasan’ başlıklı bölüm. Bu bölümde Homer’ın taşıdığı yüklerin ağırlığı altında ezildiğini anlamamızı sağlayan bir rüya sekansı yer alıyor. Homer’ın üstüne karabasan gibi çöken varlık, tıpkı kendisi gibi (hatta anlayacağı üzere bizzat kendisi) bisikletli bir haberci. 200 metre alçak engelli yarışında umduğunu bulamasa da kasabada ‘hızıyla’ ünlenen Homer, bu haberciye yetişmek, onun kasabaya girişine engel olmak için çabalıyor; çünkü onun bir ‘ölüm habercisi’ olduğunun farkında. Şöyle diyor anlatıcı: “Dünyada hiçbir şey onun Ithaca’ya varmasını engellemekten daha önemli değildi.” (s. 121) Bu cümle, Homer’ın yaptığı işi yalnızca ölüm haberciliği olarak gördüğünün, aslında ulaştırdığı telgrafları engellemek istediğinin bir ispatı niteliğinde. Nihayetinde yetişkinlerin üstlenebileceği bir görevi var Homer’ın, hatta romanda telgrafhanede çalışmak için aslında 16 yaşında olması gerektiği de özellikle vurgulanıyor.

‘İNSAN OLAN HİÇ KİMSE BENİM DÜŞMANIM OLAMAZ’

Romanda Homer’ın değişimini günbegün takip etmemizi sağlayan, onun dünyaya, savaşa ve insana bakışını yansıtan kısımlar, genellikle Homer ile gece boyunca onu bekleyen annesi arasındaki konuşmalara dayanmakta. Örneğin, bir sabah, önceki gece işten dönerken bir anda ağlamaya başladığından, oysa dünyada yalnızca küçük çocukların ağladığını sandığından bahsediyor Homer. Kasabaya uzaktan bakmayı başaracak kadar olgunlaşmış, Ithaca’nın insanlarını gerçekten görmeye başlayan, onlar için dertlenen ve dua eden bir çocuktur artık. İnsanın keşfettiği her şeyin kötü yahut acı olduğuna inanmaktadır. Annesinin sözleri ise hem Homer için bir tesellidir hem de Saroyan’ın tüm insanlığa dokunuşudur:

“İnsanlık Komedisi’nde top-tüfek seslerini değil, kasabadaki hanelerin sessizliğini dinliyoruz.

“Bir insan dünyanın ıstırabına göz yaşı dökmemişse, yarım insandır. Yeryüzünden ıstırap hiç eksilmeyecek. Bunu bilmek yeise kapılmayı gerektirmez. İyi bir insan acıları hafifletmeye çalışır. Akılsız insan kendi acılarından başkasını fark etmez bile. Zavallı, talihsiz, kötü insan ise acıyı her gittiği yere yayarak daha da derinleştirir.” (s. 142-143)

Saroyan, savaşın sorumluluğunu yalnızca düşmana yüklemiyor, hatta ‘düşman’ kavramının da içini oyuyor. Bunu, Marcus’un Homer’a yazdığı mektupla yapıyor. Roman boyunca telgraflarla ve kasabada görülen askerlerle varlığı hissettirilen savaş, bu mektupla birlikte ne sebebi ne sonucu/ne galibi ne mağduru olan bir sorunsala dönüşüyor. Marcus’un sözleri, 40’lı yıllardan bugüne, ne uğruna mücadele ettiğini bilmeyen gençlerin manifestosu niteliğinde:

“Savaşlara hiç inanmadığım, gerekli olduklarında bile saçma bulduğum halde, şimdi orduda olmaktan onur duyuyorum, çünkü bir sürü insan benim gibi savaşın içinde. (…) Hiçbir düşmanı insan olarak kabul etmiyorum, zira insan olan hiç kimse benim düşmanım olamaz. O her kim olursa olsun, benim dostumdur. (…) Kendimi bir kahraman gibi hissetmiyorum. (…) Kimseden nefret etmiyorum. Öte yandan aşırı yurtsever de değilim. Ülkemi, insanlarını, şehirlerini, evimi, ailemi her zaman sevdim. Keşke asker olmasaydım. Keşke savaş olmasaydı. Gelecekte beni neyin beklediğini bilmiyorum ama her ne olacaksa razıyım; hazırım gerekeni yapmaya.” (s. 183)

Saroyan incelikle kurguladığı romanının finalinde ‘tahmin edilebilir’ olanı veriyor okuruna. Marcus ve arkadaşı Tobey arasındaki diyaloglar ile Marcus’un mektubu, aslında bizi adım adım sona hazırlıyor. Romanın eleştiriye açık yönü-

Fotoğraf: Fikret Otyam

nün bu olduğu kanaatindeyim. Kitabı okumamış olanlar için fazla ipucu vermeden şunu da eklemek isterim: Son tahmin edilebilir olsa da Saroyan okurunu şaşırtmak istemiş ve Bay Grogan'ın teslim aldığı 'son telgrafı' metnine bir merak unsuru olarak yerleştirmiş. Bu tercihiyle yazar, roman boyunca Homer üzerinde tesiri olan, tıpkı Spangler gibi 'saf iyiyi' temsil eden ve günün sonunda Homer'ın acısını paylaşan Grogan'ın hatırasını ölümsüzleştirmiş.

Acıya yaslanan bir kitabın adında neden 'komedi' sözcüğü yer alır? Saroyan, savaşın ve yozlaşmış bütün insani duyguların ironisini yapıyor romanında. Bugün dünya Saroyan'ın hikâyelerini anlattığı dönemden çok daha karmaşık. Belki küçük Ulysses kadar özgür değiliz, sevimli çocuk çetelerinin kol gezdiği kasabalarda yaşamıyoruz. Belki telgraflar da yok artık, fakat kötü haberler hâlâ var. İnsan, kiniyle, düşmanlıklarıyla, hırsıyla yaşamaya devam ediyor. Yine de… Saroyan'ın metninde işaret ettiği gibi, acıyla birlikte umut da var: 'İyi insan' olmanın umudu.

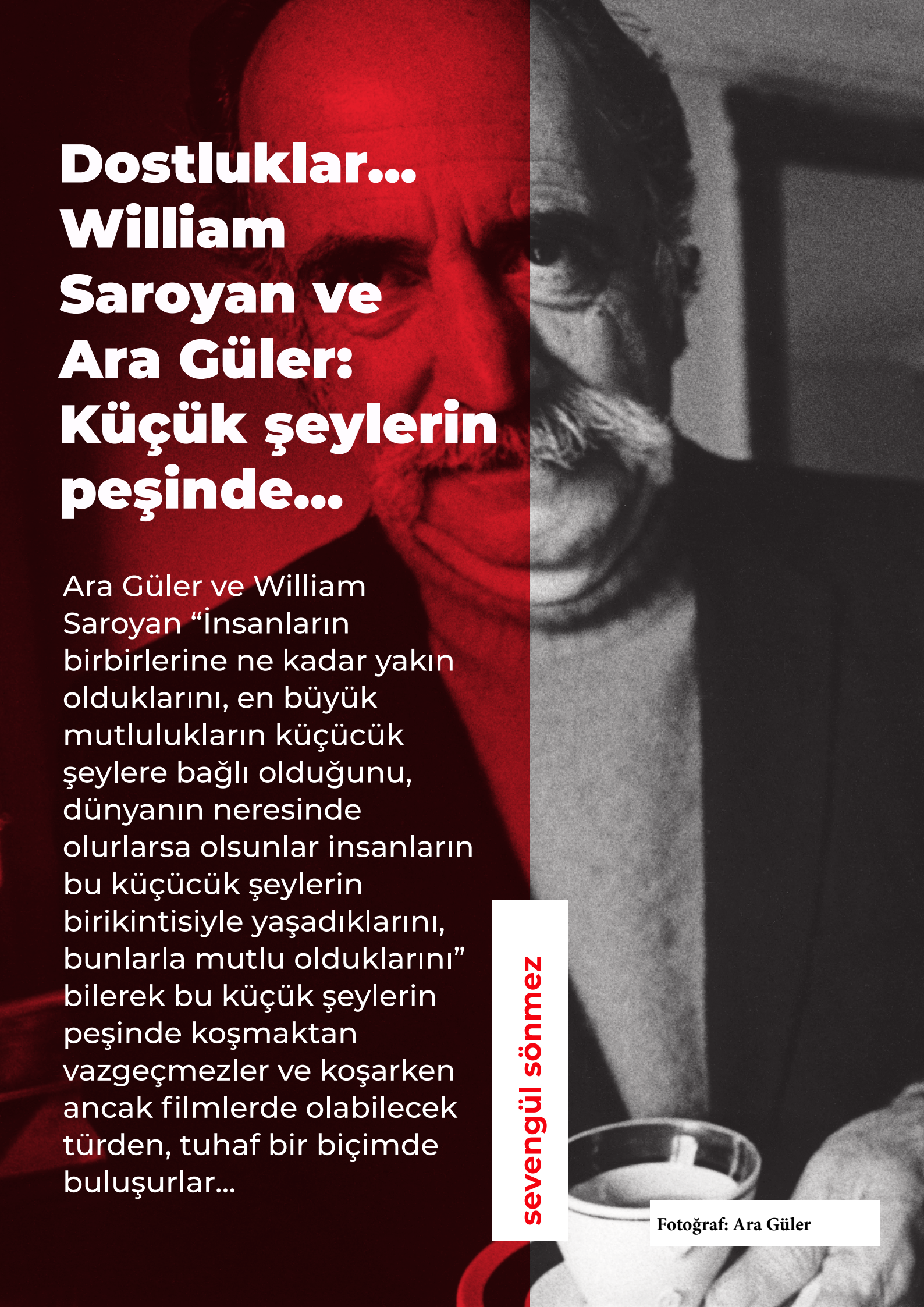
Saroyan'ın metninde işaret ettiği gibi, acıyla birlikte umut da var: 'İyi insan' olmanın umudu.

Dostluklar... William Saroyan ve Ara Güler: Küçük şeylerin peşinde...

Ara Güler ve William Saroyan “İnsanların birbirlerine ne kadar yakın olduklarını, en büyük mutlulukların küçücük şeylere bağlı olduğunu, dünyanın neresinde olurlarsa olsunlar insanların bu küçücük şeylerin birikintisiyle yaşadıklarını, bunlarla mutlu olduklarını” bilerek bu küçük şeylerin peşinde koşmaktan vazgeçmezler ve koşarken ancak filmlerde olabilecek türden, tuhaf bir biçimde buluşurlar...

sevengül sönmez

Fotoğraf: Ara Güler

> Saroyan Amerika'da doğmuştur ama kalbi Anadolu'da atar ve o, ölümünden sonra kalbinin ikiye bölünüp yarısının Anadolu'ya, yarısının da Ermenistan'a gömülmesini vasiyet eder.

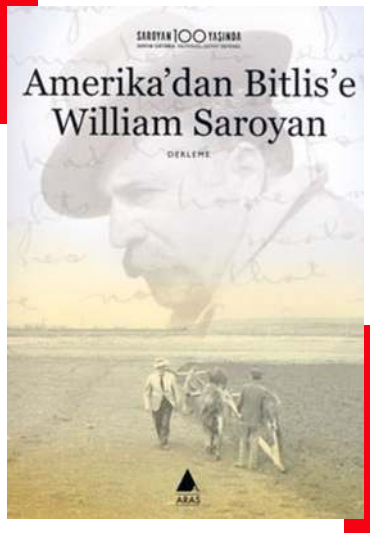
Dostlukların izini sürerken insanların hikâyelerini biriktirmeye başlıyorum. Tanıdıklarım aracılığıyla daha az tanıdığım insanların hayatlarını da öğreniyorum. Ara Güler'in dünyanın her yerinden insanların hikâyelerini çektiği fotoğraflarla bize anlatması, William Saroyan'ın dinlediklerini kaleme alarak dillendirmesi gibi peşinden koştuğum bu dostluk hikâyeleri yeni kapılar aralıyor.

Bitlis'ten Kaliforniya eyaletinin Fresno kentine göçen Ermeni bir ailenin oğlu Aram olarak dünyaya gelen William Saroyan, ailenin Anadolu dışında doğan ilk üyesidir. Amerika'da doğmuştur ama kalbi Anadolu'da atar ve o, ölümünden sonra kalbinin ikiye bölünüp yarısının Anadolu'ya, yarısının da Ermenistan'a gömülmesini vasiyet eder.

İkiye bölünen kalbin hikâyesidir William Saroyan'ın yıllarca peşinde koştuğu... Göçenlerin, kalanların, dönemeyenlerin, hasret çekenlerin dilinden onları ölümsüzleştirir.

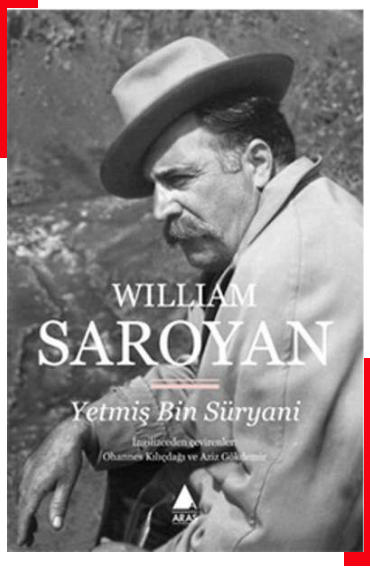
Dünyanın en önemli fotoğrafçılarından Ara Güler de fotoğraf makinesiyle hikâyelerin peşindedir. Foto-röportajcı olarak mekânları hikâyeleriyle ölümsüzleştirir. Ünlü ya da sıradan insanların peşine düşer, dünyanın dört bir yanına dağılan Anadolu insanlarının, edebiyatçıların, sanatçıların bir ânını sonsuz kılar çektikleriyle. Bu fotoğrafları ölümsüz ve sahici yapan, Ara Güler'in kurduğu ilişkiler, dostluklardır.

İkisi de "İnsanların birbirlerine ne kadar yakın olduklarını, en büyük mutlulukların küçücük şeylere bağlı olduğunu, dünyanın neresinde olurlarsa olsunlar insanların bu küçücük şeylerin birikintisiyle yaşadıklarını, bunlarla mutlu

Amerika'dan Bitlis'e William Saroyan, Editör: Aziz Gökdemir, 272 syf., Aras Yayıncılık, 2009.

İkiye bölünen kalbin hikâyesidir William Saroyan'ın yıllarca peşinde koştuğu... Göçenlerin, kalanların, dönemeyenlerin, hasret çekenlerin dilinden onları ölümsüzleştirir.

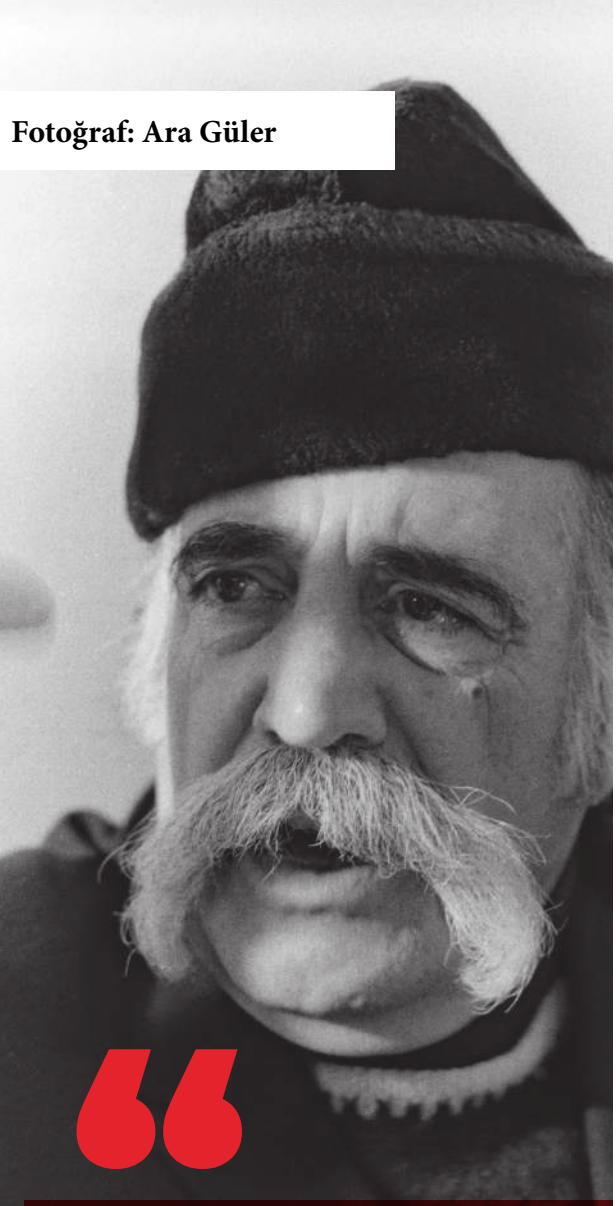
Yetmiş Bin Süryani, William Saroyan, Çevirmen: Ohannes Kılıçdağı, 192 syf., Aras Yayıncılık, 2016.

olduklarını" bilerek bu küçük şeylerin peşinde koşmaktan vazgeçmezler ve koşarken ancak filmlerde olabilecek türden, tuhaf bir biçimde buluşurlar.

Ara Güler iyi bir okurdur ve henüz gençken William Saroyan'ın Varlık ve Yeditepe Yayınları'ndan yayımlanan kitaplarını okumuştur. İnsanlık Komedisi'ni seyretmiş, Yüreğim Dağlardadır oyununu sahneye koyarken Tennessee Williams'ın ona neden "en iyi diyalog yazarı" dediğini daha iyi anlamıştır. "Çok ustaca yazılmış bir oyundu. Sessizliklerinde bile bir anlam vardı. Kısa cümlelerin, kısa sessizliklerin içinde büyük bir dünya birikimi saklıydı. Küçük dünyalardaki büyüklükleri ben ancak Saroyan'la öğrendim."[1]

"Yaratıcı Amerikalılar" sergisini açmak için hazırlık yapan Ara Güler, William Saroyan'ın da portresini çekmek ister. New York'ta çalmadığı kapı, araya koymadığı insan kalmaz ama Saroyan'a ulaşamaz. Yaşadığını bildiği her yere mektup gönderir ama mektuplarına yanıt alamadan New York'tan ayrılır. Paris'te çekimlere devam ederken defterine not ettiği "74 Rue Taitbout" adresini ve telefonunu bulur. Birkaç kez arar ama yine ulaşamaz. Vazgeçmez, nihayet bir gün "yes" diyerek açılır telefon. Ara Güler kendini tanıtır, William Saroyan onu davet eder, bir apartmanın altıncı katında eşyasız bir dairede buluşurlar. İlk kez karşılaşmalarına rağmen birbirlerini tanıyor gibidirler. Saroyan da Türkiye'ye geldiğinde onu aramış ama ulaşamamıştır. "Ben Türkiye'deyken sen yoktun" diyerek konuşmaya başlar. "Bütün o mektupları aldım. Cevap vermedim, çünkü beni bulacağını biliyordum."

1-Yazıdaki bütün alıntılar Ara Güler'in Amerika'dan Bitlis'e William Saroyan (Aras Yayınları, İstanbul 2008) kitabında yer alan "Bir Yaratıcı Amerikalımı Kaybettim" yazısındandır.

Fotoğraf: Ara Güler

William Saroyan, Türkiye'deki dostları Yaşar Kemal'i, Fikret Otyam'ı sorar; Ara Güler anlatır. Amerika'da kimlerin fotoğrafını çektiğini öğrenmek ister. Ara Güler kırka yakın isim sıralar. Sohbet ilerlemiş Ara Güler pek çok kare çekmiştir. Sonrasında görüşmeye devam ederler, William Saroyan onun kendisini daha çok tanımasını istercesine açar kapıları. Dostlarıyla buluşurlar, sokaklarda dolaşırlar.

Ara Güler, bu buluşmalarda onu daha yakından tanır ve yıllar sonra onun için şunları yazar: "Sonunda şu sonuca vardım; Saroyan olayları değil, insanları merak ediyordu."

İkisini buluşturan bu merak, Ara Güler'in eline kalem alıp babasının öyküsünü yazmasını sağlayacaktır. Bir gün Rue La Fayette'in köşesinde bir kafede otururken William Saroyan ondan ailesini, yaşadıkları yerleri anlatmasını ister. Ara Güler, babası Dacat Güler'i anlatır. Ölümünden kısa bir süre önce doğduğu topraklara Şebinkarahisar'daki Yaycı köyüne gitmek isteyen babasını, birlikte çıktıkları yolculuğu, orada gördüklerini, döndükten sonra yaşadıklarını, babasının cenazesin öncesinde yaşananları... Ağlamaklı bir halde dinleyen Saroyan yolda yürürken Ara Güler'e dönüp "şu senin pederin olayı var ya, çok iyi hikâye olur" der, "belki yazarım."

Ara Güler'in anlattıkları William Saroyan'a ilham vermiş midir, bu duyduklarını hangi öyküsünün içine katmıştır bilmiyorum ama pandoranın kutusu Ara Güler için açılmıştır bir kez.

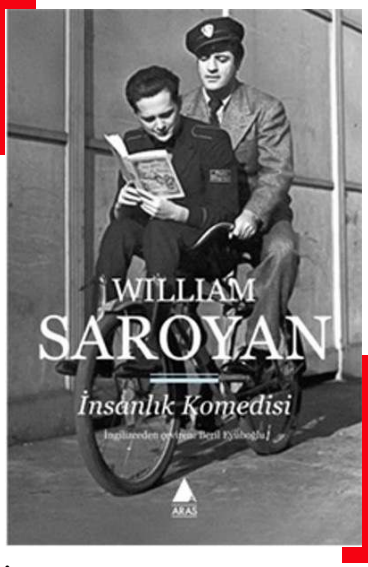
Ara Güler'in anlattıkları William Saroyan'a ilham vermiş midir, bu duyduklarını hangi öyküsünün içine katmıştır bilmiyorum ama pandoranın kutusu Ara Güler için açılmıştır bir kez. Babasının yaşadıklarını yıllarca içinde taşıdıktan sonra "Babamın Öyküsü" başlığıyla yazıya döker ve bu öykü Babil'den Sonra Yaşayacağız kitabında yer alır.

İki ustanın dostluğundan bize kalan ise, yaşamın kendisidir: dolu dolu yaşamak, tutkuyla yaşamak ve küçük şeylerin peşinden büyük bir coşkuyla koşmak...

Yıllar sonra yaptığı bir video röportajda[2] neşeyle anlattığı bu kısacık buluşma Ara Güler'in hayatında önemli izler bırakır. Belki dev cüsseli bu adamın kalbinin yumuşaklığını gördüğü için belki de kendisine benzettiği için, William Saroyan onun tanıdığı bir coğrafyanın dünyaya yayılan insanlarından biri olarak hep özel bir yere sahip olur. Ve bana kalırsa onun küçük insanlara duyduğu büyük merakın peşine o da takılır ve büyüleyici fotoğraflar çekmeye devam eder.

1975'te serginin kataloğunu hazırlarken onun fotoğrafının altına şu satırları yazar: "Oturduğunuz mahallenin küçük insanlarını tanır mısınız? Örneğin İspanya'da iseniz, komşunuz küçük ayakkabı boyacısını, Paris'te iseniz Rue La Fayette'in köşesindeki derici ustasını veya Kopenhag'daki dondurma satıcısını… Eğer siz bunların hiçbirini tanımıyorsanız, William Saroyan tanır hepsini. Hem de tüm dünyaları ile… Fresno'da doğmuş, ama tüm dünyanın adamı olmuş. Onun bakışı ile insanlara bakmak, dünyayı ikinci kez keşfetmekten daha üstün bir şeydir. Çünkü Saroyan en küçük şeyin en önemli şey olduğunu öğretir bize."

Bu iki ustanın dostluğundan bize kalan ise, yaşamın kendisidir: dolu dolu yaşamak, tutkuyla yaşamak ve küçük şeylerin peşinden büyük bir coşkuyla koşmak...

İnsanlık Komedisi, William Saroyan, Çevirmen: Beril Eyüboğlu, 202 syf., Aras Yayıncılık, 2002.

2-Sevan Ataoğlu'nun yaptığı röportajı izlemek izlemek için: https://www.youtube.com/watch?v=iHN9qoQDSF0

Absürt tiyatronun habercisi: En Güzel Günlerin

Saroyan’ın, Aras Yayıncılık tarafından yayımlanan ‘En Güzel Günlerin’ adlı oyunu Beckett’in ‘Godot’yu Beklerken’i, Ionesco’nun ‘Kel Şarkıcı’sı yokken, absürt tiyatronun habercisi olan bir çalışma...

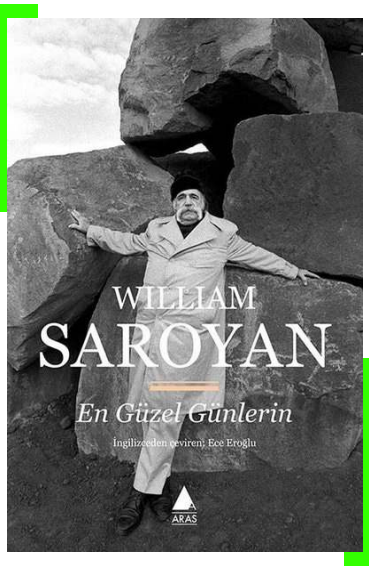
soner sert

“Saroyan, gece gündüz durmaksızın yazdığını söyler. Sosyal hayattan ziyadesiyle sıkıldığı bir dönemde yazmaya başlamıştır.

Öyküleriyle şöhrete kavuşan William Saroyan, bir süre sonra tiyatro yapımcılarının ilgisi çeker. İlk olarak ‘Yüreğim Dağlardadır’ isimli bir oyun kaleme alan yazar, Tiyatro Eleştirmenleri Cemiyeti’nin gecesinde Bay Dowling’le tanışır. Dowling’in, “Yazdığın her oyunu gözüm kapalı alırım” demesiyle, New York’ta bir otele kapanan Saroyan, yazmaya başlar. Kendine bir program çıkarır. Altı günde oyunun yazım sürecini tamamlayacaktır. Totalde altı perde yazacaktır. Yani her gün bir perdeyi bitirmek zorundadır. “Önemli olan kaç perde olacağı değil, altı günde, bir işçinin haftalık çalışma süresi içinde yazılıp bitirilmesiydi. Her yazar bir işçidir ne de olsa.” 8 Mayıs 1939 Pazartesi ile 13 Mayıs 1939 Cumartesi günleri arası oyunu yazmayı bitirir. Hedeflediğine ulaşır fakat oyun altı değil beş perde olmuştur.

Saroyan, gece gündüz durmaksızın yazdığını söyler. Sosyal hayattan ziyadesiyle sıkıldığı bir dönemde yazmaya başlamıştır. Çalışmak ona iyi gelmiştir. Öyle ki bu altı günlük çalışma, “yeniden bir emekçi onuru ve gururuna kavuşmam için yeterli oluyor” der.

‘En Güzel Günlerin’ ismini taşıyan bu oyun, rıhtımda, köhne bir barda takılan bir grup genç adamı anlatır. Ana karakter Joe, tıpkı ‘Yüreğim Dağlardadır’daki Ben Alexander gibi egemenlerin hoşuna gitmeyen, aykırı duran ve “kendi başına takılan” bir adamdır. Bu halinden dolayı ne utanır, ne de gocunur. Saroyan, Joe ve arkadaşlarından yola çıkarak yaşamda trajik olanı komik bir yola aktarmaya çalışır. “…modern hayatın kafa karışıklıklarıyla paradokslarını resmeden oyun” henüz erken bir dönemde -1939’da- daha ortada Beckett’in ‘Godot’yu Beklerken’i (1952), Ionesco’nun ‘Kel Şarkıcı’sı yokken, absürt tiyatronun habercisi olur.

En Güzel Günlerin, William Saroyan, Çevirmen: Ece Eroğlu, 432 syf., Aras Yayıncılık, 2019.

“

‘En Güzel Günlerin’ ismini taşıyan oyun, rıhtımda, köhne bir barda takılan bir grup genç adamı anlatır. Ana karakter Joe, tıpkı ‘Yüreğim Dağlardadır’daki Ben Alexander gibi egemenlerin hoşuna gitmeyen, aykırı duran ve “kendi başına takılan” bir adamdır.

Saroyan bu metinle 1939 yılında hem Pulitzer Ödülü’nü, hem de New York Drama Eleştirmenleri Ödülü’nü kazanır. Fakat Pulitzer Ödülü’nü reddeder. Zira kendisi tıpkı oyunda da hissettirdiği gibi, sanatın egemenlerin hizmetinde bulunmasından rahatsız olur.

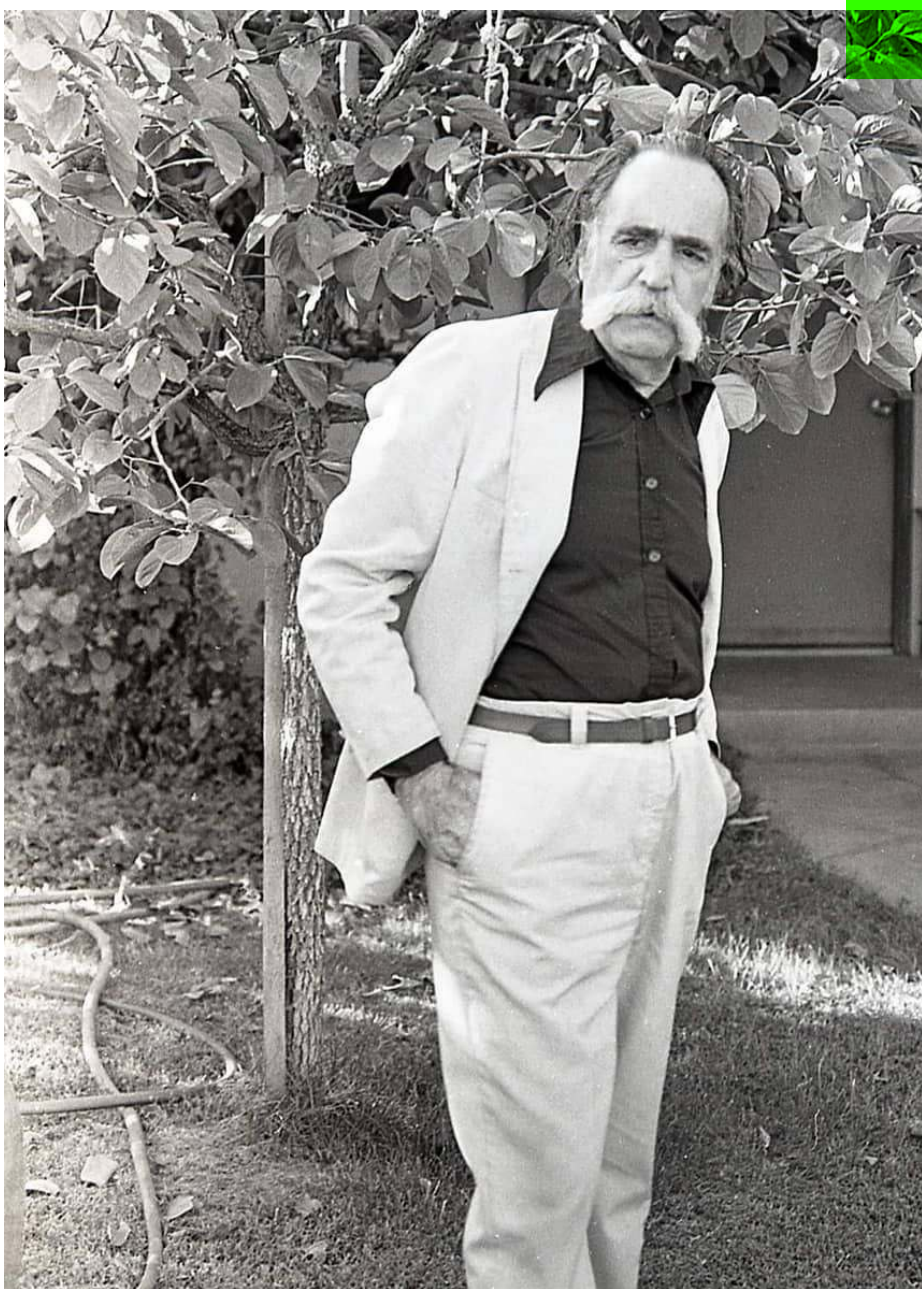
Oyun, yönetmen Henry Codman Potter tarafından 1948 yılında sinemaya uyarlanır. Başrolde James Cagney oynar. 2005-2006 ve 2006-2007 sezonlarında Ankara Devlet Tiyatrosu tarafından ‘Yaşamak Vakti’ adıyla sahnelenir.

Saroyan, erken vakitte, ‘En Güzel Günlerin’ isimli oyun için, Amerikan tiyatrosunun geleceğini etkileyeceğini söyler. “Ben bunun nedenini biliyorum, ama her mesleğin kendi işlevini yerine getirme hakkı olduğuna inandığımdan, ayrıntıları eleştirmenlere bırakıyorum” diyen yazar, çalışma biçimiyle ilgili samimi açıklamalarda bulunur. Her yerde ve her koşulda yazabileceğini iddia eden Saroyan, bu oyunu özellikle hızlı yazmak zorunda olduğunu söyler. Zira kapalı bir havada, havalandırması kötü olan manzarasız bir otel odasında kalmak zorundadır. Ayrıca uzun süredir ziyaretini erteleidiği Dublin’e gitmeyi canı gönülden istemektedir. Bunun için de oyunu tiyatro yapımcısına teslim edip parasını alması gerekir.

Saroyan, oyun yazarlığıyla edebi yazarlık arasında bir fark olduğunu düşünür. Oyunların, yapısı itibariyle yazar ve okur arasında cereyan eden bir hadise olarak kalamayacağını, metni anlamlarından şeyin karakterleri çalışan, onlara hayat veren oyuncular olduğunu ve bu sayede bir mana yaratılabileceğini düşünen Saroyan, ortaya çıkan hissin her seyircide üç aşağı beş yukarı aynı şekilde algılanması gerektiğini söyler. Yine bu noktadan yola çıkarak, bir mes-

Saroyan, Joe ve arkadaşlarından yola çıkarak yaşamda trajik olanı komik bir yola aktarmaya çalışır.

lek olan oyun yazarlığı için tercih edilecek en kötü yolun okula gitmek olduğunu dile getiren Saroyan, "Bu yol dünyadaki bütün ahmakların seçeceği yoldur ve şüphesiz bir çeşit oyunların yazılmasına sebep olacaktır da ancak öyle zannediyorum ki bu oyunlar yazılmazsalar çok daha iyi olur" der. Daha çok yaşamla bir ilişki kurulmasını, hayatın başka yollardan kavranması gerektiğini düşünen Saroyan ekler: Zaman içinde olduğun şeyi olmaya, başlangıçtan itibaren başlarsın. Sınıfta değil.

Yüreği dağlarda bir Amerikalı: William Saroyan

Saroyan’ın kaleme aldığı ‘Aram Derler Adıma’da dokuz yaşındaki Aram Karaoğlanyan’ın gözünden renkli bir dünyayı, ‘deli’ diye adlandırdığı aile fertlerini, kendiyle kavgalarını ve olan biteni bir çocuk olarak algılama çabasını okuyoruz.

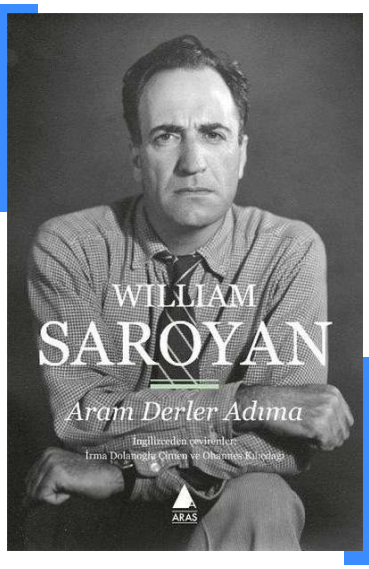
nayiri büyüksimkeşyan

William Saroyan, 1908 yılında ailesinin aksine Bitlis'te değil Fresno'da doğdu, üstelik ailenin orada doğan ilk ferdi oldu.

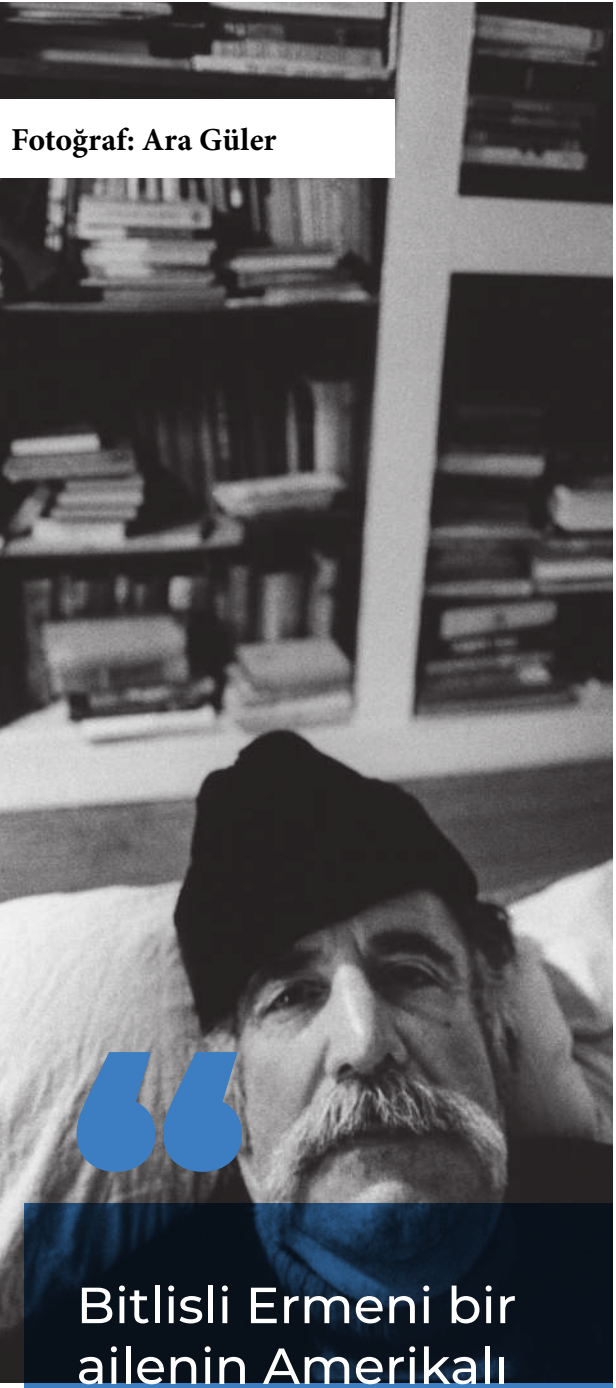
William Saroyan eserlerinde coşkulu, yalın, konuşma diline yakın bir dil kullanıyor. Böylelikle ileride "saroyanesque" olarak anılacak anlatım dilini görüyoruz. Okurlar bu sayede karakterleri ve mekanları önceden tanıyor ve olayları birebir kendi yaşıyormuş hissine kapılıyor; Saroyanla bir bağ kuruyor. Hiç görmediği Bitlis'i çocuk gözünde insanlardan duyduğu kadarıyla resmetmesini, özleyişini; bu hissettiği dayanılmaz ağrıyı hiçbir şey yokmuş gibi okura anlatışı belki de bu yüzden bu kadar etkileyici.

ABD'DE DOĞAN İLK AİLE FERDİ

William Saroyan, 1908 yılında ailesinin aksine Bitlis'te değil Fresno'da doğdu, üstelik ailenin orada doğan ilk ferdi oldu. Babası Armenak'ı çok küçük yaşta kaybetti, birkaç yıl yetimhanede kaldı, ardından kalabalık ailesine geri döndü. Eski memlekette yaşananları, ailesinin çektiği acıyı aile büyüklerinden dinledi; oraya, o eski memlekete ait olduğunu hissetmek istedi. Bazen babasının duvarda asılı fotoğrafına baktı, benzerlikler bulmaya çalıştı. Bunu küçücük bir çocukken de yaptı, genç bir delikanlıyken de para kazanan bir yazar olduğunda da. Hep bir yere tutunmak istedi. Bitlisli Ermeni bir ailenin Amerikalı oğlu olarak kendini bir yere tamamen ait hissedemedi. "Amerikalıyım" dedi, "Bitlisliyim aynı zamanda", "dilini çok konuşamam ama bir Ermeni'yim de". Gidemediği, göremediği, hayalini kurduğu o yerin hasretini çekti. Bazen dokuz yaşında bir çocuğun gözünden anlattı özlemini ve çaresizliğini, bazen anı yazılarında. Ne yazarsa yazsın konu hep aynı yere vardı: Gidemediği o hayaller ülkesi. 1964'te nihayet Bitlis'i ziyaret edene kadar yüreğinde o ağırlığı hep taşıdı.

Aram Derler Adıma, William Saroyan, Çevirmen: İrma Dolanoğlu Çimen, 142 syf., Aras Yayıncılık, 2017.

Fotoğraf: Ara Güler

> Bitlisli Ermeni bir ailenin Amerikalı oğlu olarak kendini bir yere tamamen ait hissedemedi. “Amerikalıyım” dedi, “Bitlisliyim aynı zamanda”, “dilini çok konuşamam ama bir Ermeni’yim de”.

Yazdığı öykülerde Fresno’ya, orada onlarla yaşayan diğer göç etmiş azınlıklara, renkli kalabalık ailesine ve hepsinin -hem ailesinin hem komşularının- gözünden arkalarında bıraktıkları memleketlerine olan hasreti okuyoruz.

‘Aram Derler Adıma’ kitabında dokuz yaşındaki Aram Karaoğlanyan’ın gözünden bu renkli dünyayı, ‘deli’ diye adlandırdığı aile fertlerini, kendiyle kavgalarını ve olan biteni bir çocuk olarak algılama çabasını okuyoruz. Aram’ın kurallara karşı gelişini, atıldığı maceraları, büyüklerini gözlemlemesini ve kafa karışıklığını öyküler boyunca gözlemliyoruz. Saroyan bütün bu duyguları usta bir dille anlatıyor, öyle ki Aram’ın, kuzeni Murad’la komşularının atını kaçırdığında hissettiği o karmaşık coşku dolu duyguları da, nar ağaçları ölüp büyüyemediğinde Melik amcasıyla hissettiği o büyük hayal kırıklığını da, Arap Halil’le Hosrov dayının sessizlik içinde oturuşunu gözlemlemesini de okurken aynı derecede heyecanlanıp merak ediyoruz. Kendi başına buyruk olsa da, aslında okuduğumuz her kelimede Aram’ın bir şekilde diğerlerine benzeme çabasını görüyoruz.

Yaşanan onca şeyi geride bırakıp bambaşka bir diyarda hayat kurmak, geldiği yeri kaybedip her gün özlemenin, geride sevdiklerini bırakmanın ne kadar zor olduğunu çeşitli öykülerinde ve anı yazılarında kimi zaman Saroyan’ın annesinden, nenesinden, annesinin kuzeni Hovagim Saroyan’dan dinliyoruz; bütün bunlar yeterince zor ve karmaşıkken diğer yandan hiç görmediği bir yeri çocuksu bir masumlukla özlemenin ne kadar zor olduğunu Saroyan’ın kendisinden dinliyoruz çoğu kez. Kendini avutuşunu, babasına benzer küçücük bir ayrıntı arayışını, bulduğunda gururlanışını ve memlekete yazdığı öykülerle de olsa varma çabasını hep görüyoruz.

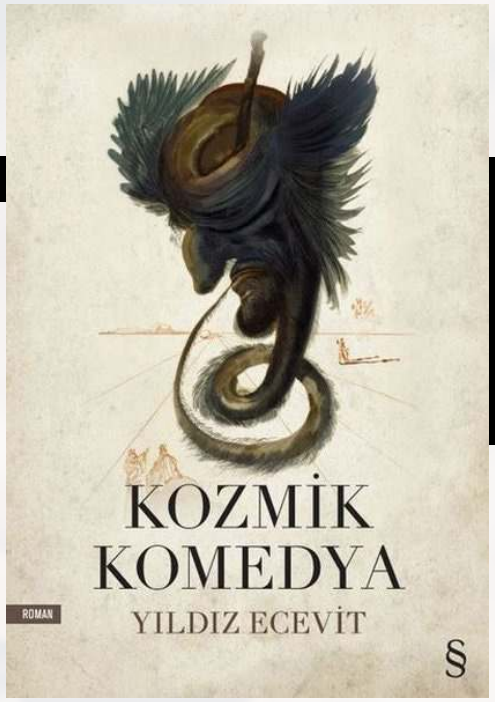
> Saroyan’ı okumayı bitirdiğinizde yüzünüzde küçük bir tebessüm, yüreğinizde tatlı bir acıyla baş başa kalıyorsunuz...

Yıllarca hayalini kurduğu Bitlis’ine vardığında da Saroyan’ın gözlerindeki sevinci, çaresizliği, hüznü görebiliyoruz.

Seçtiği sade kelimeleri öyküleriyle, romanlarıyla, anılarıyla kalbinize ilmek ilmek işliyor Saroyan. Okumayı bitirdiğinizde yüzünüzde küçük bir tebessüm, yüreğinizde tatlı bir acıyla baş başa kalıyor ve kendinizi Saroyan dünyasının içinde buluyorsunuz.

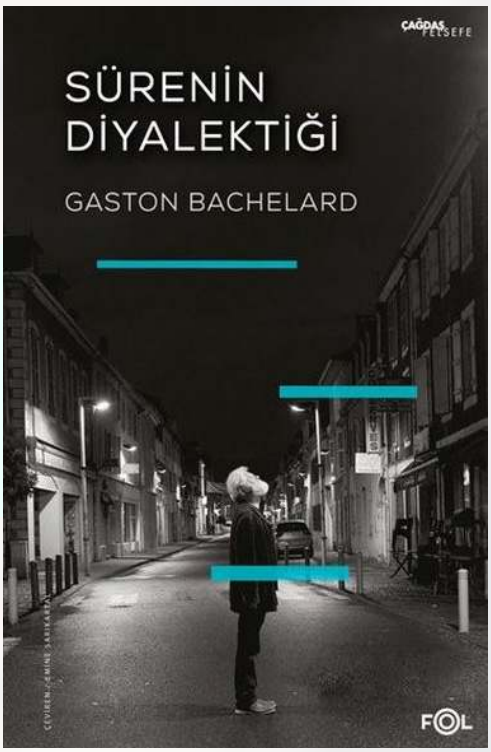

YENİ ÇIKANLAR

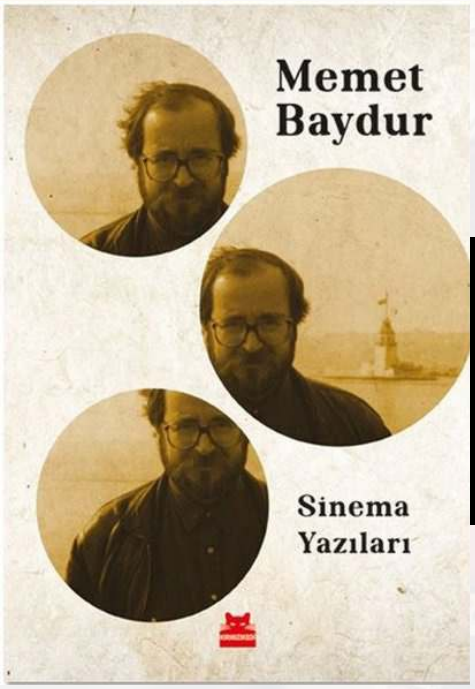
Kozmik Komedya

Yazar: **Yıldız Ecevit**
Yayınevi: **Everest Yayınları**
Sayfa Sayısı: **576**

Sürenin Diyalektiği

Yazar: **Gaston Bachelard**
Çevirmen: **Emine Sarıkartal**
Yayınevi: **Fol Kitap**
Sayfa Sayısı: **168**

Sinema Yazıları

Yazar: **Memet Baydur**
Yayınevi: **Kırmızı Kedi Yayınları**
Sayfa Sayısı: **208**

gazete duvar kitaP.

WILLIAM SAROYAN

“Bir yazar olaraksa, seçeneklerim sınırsızdı, ama yine de bir seçimde bulundum. İhtimal, kanıt, hatta gerçeklik dahil hiçbir şeyin gözümü korkutmasına izin vermemeyi seçtim.”

gazeteduvar gazeteduvarkitap